schakels

bewoners van de kuststreek in Suriname

uitgave kabinet van de vice-minister-president – bureau voorlichting – 's-gravenhage

sociale veranderingen

Suriname bevindt zich in een proces van snelle sociale verandering. Deze ontwikkeling is begonnen in en na de tweede wereldoorlog. Uiteraard deden zich in de Surinaamse samenleving vóór 1940 ook veranderingen voor, maar het tempo van de ontwikkeling is na het uitbreken van de wereldoorlog aanzienlijk versneld.
Wij willen uit die periode tussen 1940 en 1945 twee belangrijke feiten memoreren.
In de eerste plaats deed zich in de oorlog een belangrijke verruiming van de werkgelegenheid voor. Vooral in Paramaribo en omgeving nam de vraag naar arbeid toe, mede als gevolg van de activiteiten van de tijdelijke Amerikaanse bezetting in het land. Deze vraag naar arbeid had tot gevolg, dat de lonen in de stad stegen, waardoor vele districtsbewoners naar de stad werden gelokt.
Altijd al was er in Suriname sprake van trek naar Paramaribo, maar nu ondervond deze urbanisatie een belangrijke stimulans. Vergelijkt men de periode van 1935–1940 met die van de vijf oorlogsjaren, dan blijkt dat de bevolkingstoename in Paramaribo in de laatstgenoemde periode die van de jaren '35–40 vele malen overtreft.

urbanisatiedrang

Niet alleen had deze urbanisatiedrang betrekking op de Creoolse bevolking, maar ook bleken de Hindostanen en Javanen gevoelig voor de zuigkracht van de stad. Deze oorspronkelijke immigranten begrepen, dat zij in Paramaribo meer konden verdienen dan op de kleinlandbouwbedrijven in de districten.

Direct na de oorlog neemt deze trek naar de stad af, maar blijft niettemin van grotere omvang dan vóór 1940. Nieuw voor Suriname was de mobilisatie van de schutterij, die in de oorlogsjaren ingeschakeld werd bij de bewakingsdiensten in het land. Het is deze mobilisatie geweest, die vele districtsjongens in aanraking bracht met een nieuwe wereld. De militaire opleiding onttrok hen aan het traditionele milieu en bracht hen in aanraking met de samenleving in Paramaribo.
Door de mobilisatie en de eerder genoemde urbanisatie werd het isolement van vele districtsbewoners doorbroken. Zij kwamen in aanraking met het meer westerse levenspatroon van de stad en ondergingen daarvan de invloed.
In de ontwikkeling na de oorlog zijn drie factoren van uitermate groot belang voor het proces van sociale verandering in Suriname. In de eerste plaats de totstandkoming van het Statuut, waardoor Suriname met betrekking tot zijn interne aangelegenheden politieke zelfstandigheid verkreeg. Samenhangend hiermee ontstonden er in het land politieke partijen.
In de tweede plaats de intensivering van de economische ontwikkeling. In 1948 kwam het zgn. Welvaartsfonds tot stand, dat financiële steun verleende aan de woningbouw, het wetenschappelijk onderzoek, het volkscredietwezen, de wegenbouw, de bevordering van de mijnbouw, etc. In 1951 werd het Planbureau Suriname opgericht, dat een tienjarenplan voor het land ontwierp.
In de derde plaats, samenhangend met de onder 2 genoemde ontwikkeling, werd na de oorlog de

Boven: Schoolkinderen in Lelydorp.

Onder: Wandelmars in Paramaribo.

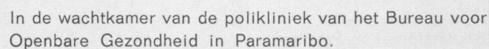
communicatie in Suriname aanmerkelijk verbeterd. Stad en district kwamen dichter bij elkaar. Door de betere wegen, het binnenlands vliegverkeer, de snelle toeneming van het aantal motorvoertuigen, werd de actieradius van het administratieve, sociale en economische centrum Paramaribo vergroot.

politieke zelfstandigheid

Wij zullen nu achtereenvolgens de invloed van de genoemde factoren op het proces van sociale verandering in Suriname aan de orde stellen. Begint men met de politieke zelfstandigheid, dan kan worden geconstateerd, dat hierdoor de verschillende groepen direct worden betrokken bij het nationale beleid. Niet langer is de ontwikkeling van het land in handen van een Europese en Creoolse bovenlaag. Bijna alle groepen – en ik denk hierbij dan met name aan de etnische groepen – zijn via de politieke organisaties betrokken bij het bestuur van het land. De Hindostanen, de Javanen, de Chinezen en de Creolen uit alle lagen van de maatschappij, zijn door deze ontwikkeling gelijkwaardige deelgenoten geworden van de Surinaamse samenleving.
Ook de onderlinge relaties tussen deze groepen worden door deze politieke ontwikkeling beïnvloed. Door de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor het landsbeleid, zijn de groepen zich bewust van hun onderlinge afhankelijkheid. Wel bleven de Boslandcreolen en de Indianen in het binnenland min of meer exotische groepen, waarvan de participatie aan de Surinaamse samenleving minimaal was. Maar ook hierin komt verandering. Door het befaamde Brokopondo-

Wachtenden bij het Bureau voor Openbare Gezondheid in Paramaribo.

In de wachtkamer van de polikliniek van het Bureau voor Openbare Gezondheid in Paramaribo.

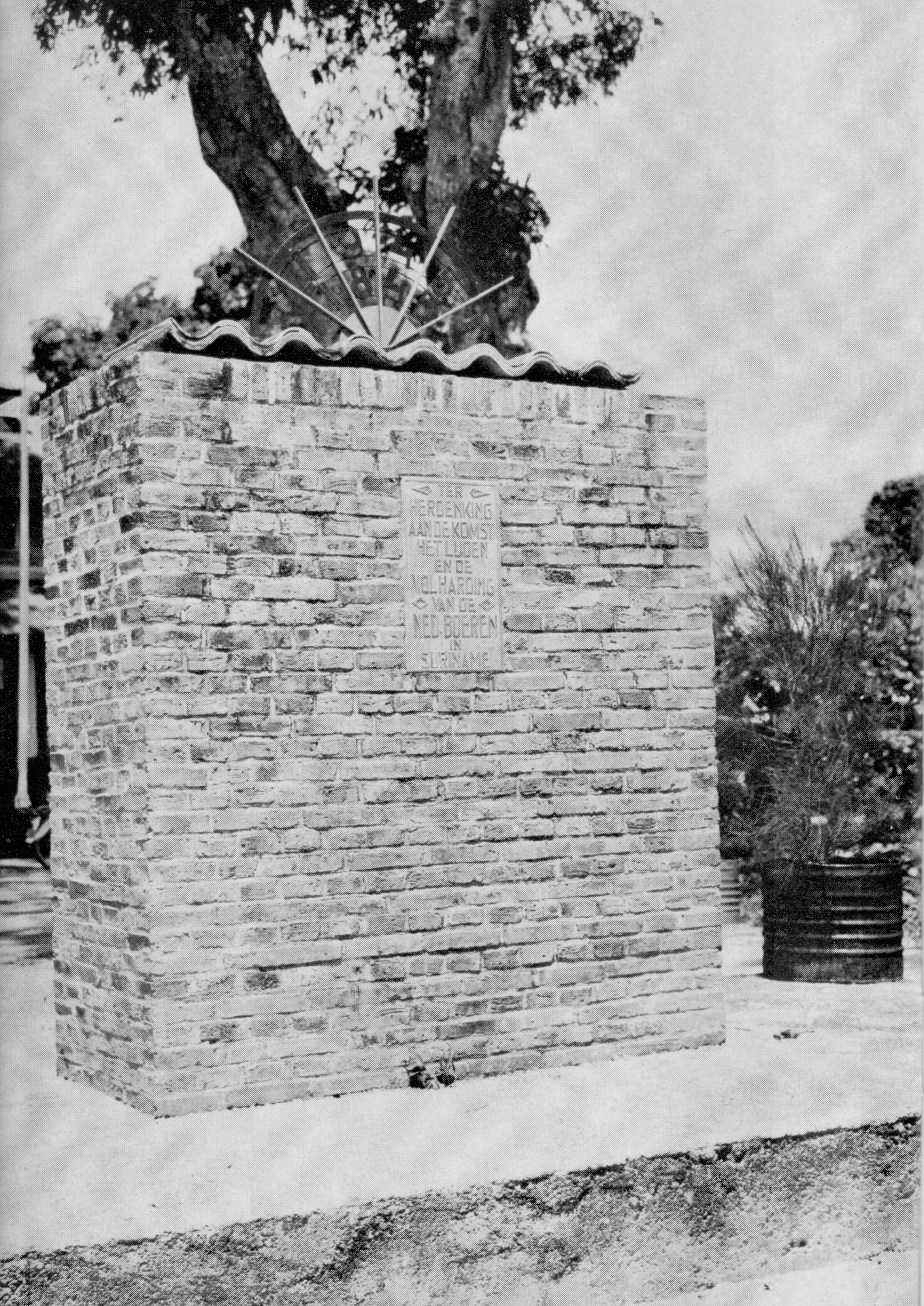
Wachtenden bij een bushalte in Paramaribo.

Stadstafereel in Paramaribo.

Politie voor de woning van de Gouverneur gedurende een pauze van een wandelmars in Paramaribo.

TER
HERDENKING
AAN DE KOMST
HET LIJDEN
EN DE
VOLHARDING
VAN DE
NED. BOEREN
IN
SURINAME

Gedenksteen van de Nederlandse boeren in Groningen.

Boven: Tafereeltje in Mariënburg.

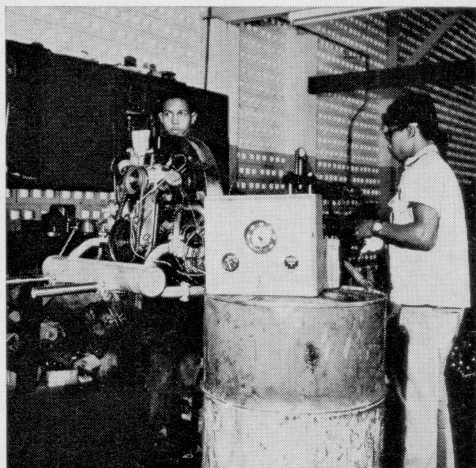
Onder: Monteurs werkzaam in een garagebedrijf in Paramaribo.

project wordt het contact tussen de stad en de Boslandcreoolse samenleving intensiever.

economische ontwikkeling

Ook de intensivering van de economische ontwikkeling heeft belangrijke repercussies voor de sociale structuur van het land. Door de verruiming van de economische mogelijkheden doen zich belangrijke veranderingen in de beroepsstructuur voor. Vóór 1940 waren bijvoorbeeld de Hindostanen en Javanen voornamelijk betrokken bij de kleinlandbouw, terwijl de Creoolse bevolking grotendeels werkzaam was in de ambachten en de administratieve sector.
Na de oorlog wordt deze onderscheiding van steeds minder betekenis. Hindostanen en Javanen treft men nu ook in allerlei andere sectoren dan de landbouw aan. Bleef vroeger de ambitie voor meer onderwijs beperkt tot de Creoolse groep, nu bezoeken een groot aantal Hindostaanse en Javaanse jongens en meisjes het voortgezet onderwijs in Paramaribo. Niet meer is de landbouw het enige toekomstperspectief voor deze beide groepen.
Ook uit de Creoolse volksklasse is het aantal jonge mensen, dat door beter onderwijs belangrijke posities in de midden- en bovengroep van de maatschappij weet te bezetten, belangrijk toegenomen. Mede daardoor verandert de traditionele structuur van de Surinaamse samenleving, die bestond uit een blanke bovengroep, een gekleurde middenklasse en een donkergekleurde volksklasse. Hoewel dit model ook nu nog wel te herkennen is, krijgt het steeds minder betekenis voor een typering van de Surinaamse maat-

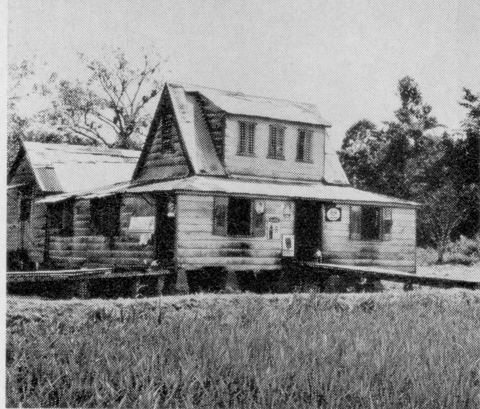

BRA

Markttaferelen in Paramaribo.

Chinese woning met winkel in Hamburg.

Woning van Creoolse landbouwer in het district Coronie.

Boven: Woning van Hindostaanse landbouwer in het Commewijne district.

Onder: Woning van Javaanse landbouwer bij Domburg.

schappij. Opleiding, beroep en welstand bepalen thans voornamelijk de sociale status van het individu, al blijven oude criteria hier en daar nog wel een rol spelen. Deze sociale structuurverandering, waarbij de invloed van politieke machtsverhoudingen niet mag worden onderschat, leidt ook tot het ontstaan van andere elitegroepen met een levensstijl, die verschilt van de oude bovengroep. De situatie is in vele opzichten nog weinig uitgekristalliseerd en Suriname bevindt zich duidelijk in een overgangsfase, waarbij het moeilijk is toekomstige ontwikkelingen te voorzien.

communicatie

De verbeterde communicatie tenslotte heeft het onderlinge contact tussen stad en district verbeterd. Zodanig zelfs, dat het onderscheid tussen deze twee woonmilieus steeds geringer wordt. De communicatie verbetert ook het contact tussen de verschillende etnische groepen. Dat kan leiden tot een toeneming van sociale spanningen, vooral wanneer economische wedijver een rol speelt.
Anderzijds echter bevordert het intiemere contact tussen de etnische gemeenschappen het proces van sociale en culturele homogenisering. Suriname was een bij uitstek plurale samenleving, d.w.z. een maatschappij bestaande uit groepen met een verschillend cultuurpatroon. Nu het isolement van deze groepen doorbroken wordt, is de basis aanwezig voor een beter onderling begrip en een sterkere wederzijdse beïnvloeding. De toenemende communicatie werkt de eenwording van Suriname in de hand, een eenwording, die zo noodzakelijk is nu het land bezig is zijn plaats in de wereld in te nemen. 2.3.'64

geschiedenis van de Creolen

Toen onze voorouders in het midden van de 17de eeuw Suriname op de Engelsen veroverden, troffen zij daar al een reeks plantages aan, gelegen langs de grote rivieren als de Cottica, de Commewijne, de Surinamerivier en langs enkele kleine kreken. Behalve een handjevol Engelsen en Indianen werkten op deze plantages ook enige duizenden negers, die de Engelsen uit Afrika hadden aangevoerd om hen als slaven op de plantages te gebruiken. Deze negers waren het begin van de Creoolse bevolkingsgroep in Suriname.
Hoewel de Engelse planters nauwelijks 25 jaar in Suriname waren toen de Nederlanders hen al weer verdreven, is hun aanwezigheid toch van grote invloed geweest op het ontstaan van de Creoolse cultuur. Dit kan men vooral merken aan de taal. De Engelse planters maakten namelijk gebruik van Engelse landarbeiders en ambachtslieden – overwegend strafgevangenen, de zgn. indentured servants – die zij aan zij met de negers op de velden werkten. Tussen deze blanke arbeiders en de negers ontstond een contacttaal, die men tegenwoordig Pidgin Engels noemt.

contacttaal

Nu waren de negerslaven afkomstig uit verschillende delen van West Afrika, uit gebieden waar zeer uiteenlopende talen werden gesproken. Daar er zelden op één plantage negers werkten, die afkomstig waren uit het zelfde gebied, hadden ook de negers onderling grote moeite elkaar te verstaan. De negers gebruikten daarom ook onder elkaar het pidgin Engels, dat spoedig de moedertaal werd van de in Suriname geboren negers en daarmee evolueerde tot een Creoolse taal. De Nederlanders die na de Engelsen kwamen, breidden het aantal plantages sterk uit. Bovendien werden de plantages groter en daarmee het aantal slaven per plantage. De Nederlandse planters gebruikten geen blanke arbeiders op hun bedrijven en als gevolg hiervan bestond er in de Nederlandse periode lang niet zo'n nauw contact tussen blanken en negerslaven. Hierdoor is het te verklaren dat het Negerengels de taal bleef van de slaven. De later door de Nederlanders aangevoerde slaven leerden de taal van de reeds aanwezige negers.
In het Nederlandse spraakgebruik van die dagen maakte men een onderscheid tussen in Afrika geboren negers en Creolen. Creolen waren de in Suriname uit negerouders geboren slaven. Dit onderscheid verdween geleidelijk na 1820, toen er geen slaven meer uit Afrika werden aangevoerd. Voortaan spreekt men dan uitsluitend over Creolen.

zang en dans

De Nederlandse planters en het Surinaamse gouvernement, dat in de slaventijd eveneens voor een groot deel uit planters bestond, bemoeiden zich in de praktijk alleen met de slaven voor zover het hun arbeid en kwesties van orde en rust betrof. Allerlei cultuurgoed uit Afrika ging door de rechtloze positie van de slaven verloren, zoals het Afrikaanse familie- en stamverband. Andere uitingen van de Afrikaanse cultuur, zoals de godsdienst, werden onderdrukt maar konden door de meesters toch niet geheel

Standbeeld afschaffing van de slavernij.

Meisjes werkzaam in een sigarettenfabriek in Paramaribo.

uitgeroeid worden. Afrikaanse religieuze en magische voorstellingen leefden in het verborgene voort en vormden een hecht onderdeel van de Creoolse cultuur, die in de loop der eeuwen op de plantages ontstond. Een heel taai leven vertoonde ook een ander aspect van de Afrikaanse cultuur, nl. de muziek, de zang en dans. Hoewel de plakkaten, die de Afrikaanse dansen verboden telkens weer vernieuwd werden, is men er niet in geslaagd dit voor de Creolen zo belangrijke element te doen verdwijnen. Al dan niet oogluikend door de meesters toegestaan bestonden er slavengenootschappen, de zgn. doe's, die jaarlijks één of meer dansfeesten op de plantages en in de stad organiseerden. Vaak werden deze genootschappen geleid door negers of kleurlingen, die door manumissie de vrijheid verworven hadden. Zang en dans vormden een belangrijk onderdeel van het leven der Creolen. De roeiers op de pondo's, de zware boten waarmee de plantageprodukten naar de stad werden geroeid, kenden hun loboto singi, d.i. roeiliederen. Ter ere van de gestorvenen zong men speciale dodenliederen.

Zelfs de kinderen hadden hun eigen liederen. Wanneer de ouders op de velden werkten, bleven de kinderen thuis onder toezicht van een oude slavin, de zgn. krioromama. Vaak moesten de kinderen ook werkzaamheden verrichten, zoals het ontvellen van de koffiebonen, wat ze deden door voor een platte steen gezeten de bonen met een kleinere steen te wrijven. Onder het zingen van bepaalde liederen werd dit werk gedaan, waarbij men in een cirkel gezeten, bij bepaalde sleutelwoorden elkaar de steen overgaf.

Arbeiders werkzaam in de houtzagerij van 'Bruynzeel' in Paramaribo.

De eersten die zich het lot van de negerslaven aantrokken waren de zendelingen van de Evangelische Broedergemeente, beter bekend als de Hernhutters, weldra gevolgd door de r.-k. missie. Ondanks tegenwerking van de planters, die bevreesd waren voor ondermijning van hun gezag, slaagden zij erin op enkele plantages kerken en schooltjes te stichten.
Het gouvernement verleende hun na 1820 steeds meer medewerking en in 1863 het jaar waarin de slavernij werd afgeschaft, was reeds het grootste deel van de Creolen gekerstend.
Het jaar 1863 bracht nog niet de algehele vrijheid voor de Creolen. Nog 10 jaar lang, tot 1873 moesten de Creolen een arbeidscontract sluiten met een planter om, weliswaar tegen betaling, plantage-arbeid te verrichten. Maar in 1873 was het dan zover dat de vrijverklaarde Creool kon gaan en staan waar hij wilde.

nieuwe burgers

Aanvankelijk had het gouvernement moeite een houding aan te nemen tegenover de groep nieuwe burgers, die Suriname rijk was. Niet in staat in de Creolen een volksgroep met een eigen cultuur te zien werd besloten hen in snel tempo op te voeden tot culturele Nederlanders. Om dit te bereiken voert men reeds in 1876, 25 jaar eerder dus dan in Nederland, schoolplicht in.
De vrijverklaarde Creolen beginnen inmiddels in grote getale de plantages te verlaten. Voor hen in de plaats werft men contract-arbeiders in Voor-Indië en later op Java, waarmee de Hindostanen en Javanen hun intrede doen in de Surinaamse samenleving.
Veel Creolen sluiten zich aaneen tot groepen en kopen verlaten plantages op om deze als kleine landbouwers te bewerken. De opbrengst van cacao en koffie levert de eerste jaren een zoet winstje. Anderen gaan naar de stad om daar een ambacht te beoefenen of trekken het binnenland in om daar het avontuurlijke bestaan van gouddelver of balata-bleeder te leiden. Er is een bescheiden begin van welvaart, welke echter spoedig verdwijnt, wanneer zich crises voordoen in de kleine landbouw, in de goudindustrie en bij de winning van bosprodukten.
De eens zo welvarende plantages sluiten wegens verlies de een na de ander en Suriname gaat een lange tijd van stilstand en armoede tegemoet. De opkomst van de bauxietontginning, waarbij veel Creoolse arbeiders een bestaan vinden, geeft wel enig soulaas, maar velen trekken toch weg, vooral naar de olie-industrie op Aruba en Curaçao, omdat Suriname te weinig mogelijkheden biedt voor de ondernemende Creolen. 8.6.'64

Creoolse volkscultuur

Het gouvernement is er na de afschaffing van de slavernij in 1863 niet in geslaagd van de nieuwe burgers van het land binnen één generatie culturele Nederlanders te maken. De oude Creoolse cultuur, zoals die op de plantages is gegroeid, en met name de Creoolse taal, het Negerengels of zoals men tegenwoordig liever zegt het Sranang tongo, bleef bestaan. Het Sranang tongo werd zelfs de omgangstaal tussen de Creolen en de overige bevolkingsgroepen van Suriname. Dit wil niet zeggen dat het Nederlandstalig onderwijs op zich zelf geen succes had. De Creolen leerden deze taal, die de officiële voertaal van het land is, uitstekend beheersen, terwijl het Nederlands zelfs onder de Creoolse élite tot eerste taal werd.

onderwijs

De tweede wereldoorlog was, zoals in zovele gebieden, ook in Suriname een belangrijk keerpunt in de geschiedenis. Reeds voor de oorlog ontstond er onder ontwikkelde Surinamers een groeiende belangstelling voor de oude Creoolse cultuur. Vooral de onderwijzer Koenders ijverde voor erkenning van het Sranang tongo naast het Nederlands. In de praktijk had hij ervaren met welke grote moeilijkheden het Surinaamse kind, afkomstig uit een niet-Nederlands sprekend milieu te kampen had alvorens het op school het onderwijs in het Nederlands kon volgen. Een oplossing van de grootste moeilijkheden zag hij in een gedeeltelijk onderwijs in de moedertaal. Anderen streefden naar versterking van het Creoolse gevoel van zelfbewustzijn door herwaardering van de Creoolse cultuur, die steeds bij de Nederlandse was ten achtergesteld. De tweede wereldoorlog heeft dit proces versneld. In Suriname ontstond een grotere behoefte aan zelfstandigheid, die zich behalve op cultureel gebied ook in politiek opzicht manifesteerde. In politiek opzicht werd in 1954 een mijlpaal bereikt. In dat jaar kwam het Koninkrijksstatuut tot stand, waarbij Suriname interne autonomie verwierf.
Ook in economisch opzicht veranderde er veel in Suriname. Reeds voor de tweede wereldoorlog was het grootste deel van de Creolen in de stad Paramaribo geconcentreerd. Van de ruim 100.000 Surinaamse Creolen woont 80 % in de stad. Men vindt hen daar vooral als ambachtslieden, dienstpersoneel, ambtenaren en in de vrije beroepen. Vele Creolen werken ook in de bauxietontginningen, terwijl slechts een gering percentage in de landbouw een bestaan vindt.
Hoewel de uitvoering van het Tienjarenplan in Suriname zeker de werkgelegenheid in het land heeft verruimd, kampt het land nog steeds met een structurele werkloosheid. Veel Creolen die tussen de beide wereldoorlogen een bestaan vonden in de olie-industrie op Aruba en Curaçao, zagen deze uitweg afgesneden, toen men op deze eilanden begon te automatiseren, waardoor arbeiders moesten worden afgestoten. De tot voor kort grote vraag naar personeel op de overspannen Nederlandse arbeidsmarkt was de oorzaak dat een steeds groeiende stroom Surinamers de overtocht naar Nederland ondernam. Voor het merendeel zijn dit Creolen afkomstig uit de stad Paramaribo. Naar schatting bedraagt het aantal Surinamers in Nederland ongeveer 15.000, zodat vooral in de grote steden in het westen van het

Chauffeur op een tractor nabij Afobakka.

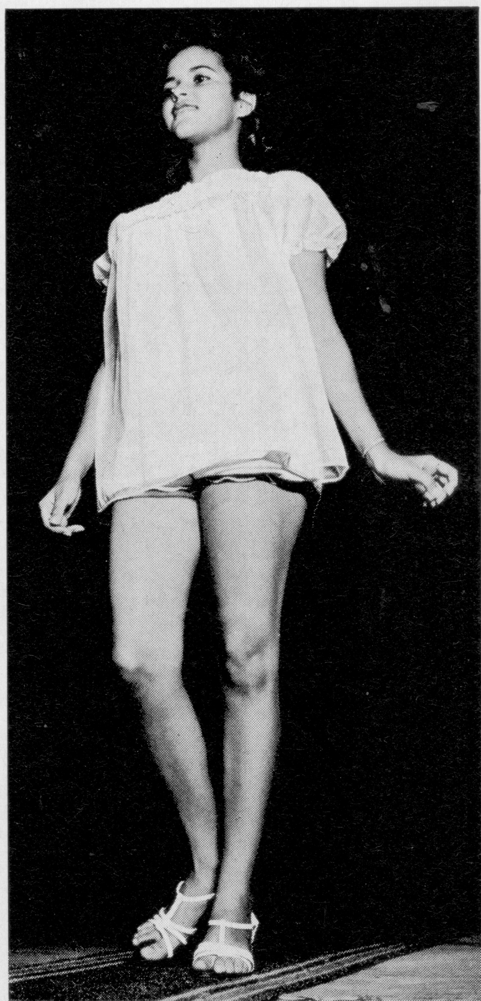

Vliegveld-employé in actie op de luchthaven Zanderij.

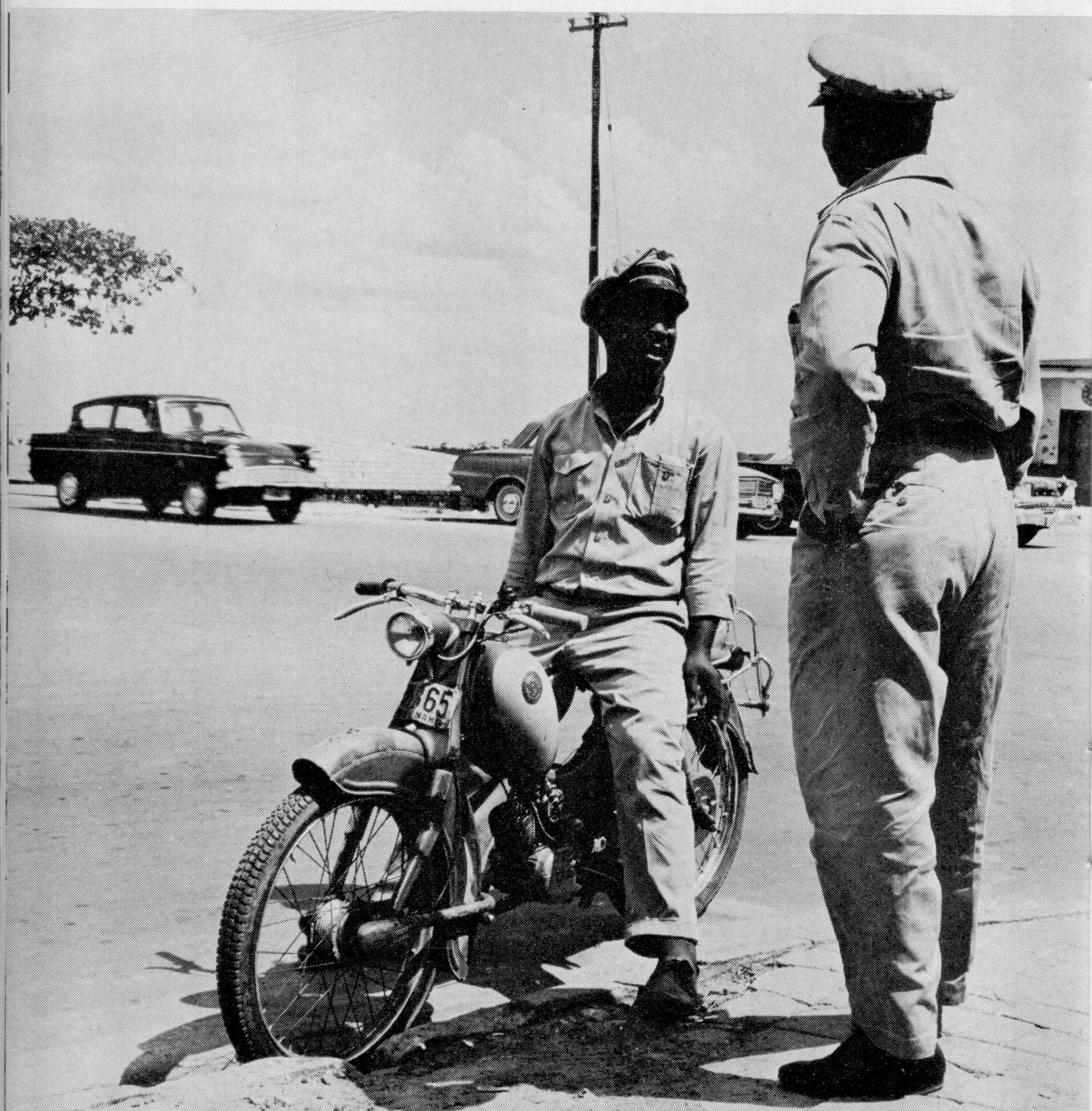
Miss Suriname tijdens een Jaarbeurs in Paramaribo.

Modeshow in Paramaribo.

Bewoners van Paramaribo.

land de Surinamer een bekende verschijning is geworden. Het ziet er echter naar uit dat op de duur deze stroom van immigranten zal afnemen, naarmate de moderne economische opbouw in Suriname vordert. Het land zal dan zelf al zijn arbeidskrachten hard nodig hebben.

taaleigen

Het tijdelijk verblijf van Surinaamse Creolen in Nederland is ook van grote betekenis voor de positie van de Creoolse bevolkingsgroep in Suriname. Door de grote kennis van de Nederlandse taal en voorbereid door het onderwijs valt het de meeste Creolen niet moeilijk zich aan te passen aan de Nederlandse samenleving. Misschien juist daardoor realiseren zij zich scherper dan zij die achterbleven, dat zij toch anders zijn en dat zij ook deel hebben aan een Creoolse cultuur. Teruggekomen in Suriname tonen zij dan ook in het algemeen een grotere interesse voor de eigen taal en cultuur dan de doorsnee Creool die in Suriname bleef. Dit is op zich zelf geen verbazingwekkend verschijnsel. Een verblijf in de vreemde, hoe vertrouwd dat ook moge zijn, opent het oog voor het eigene.

Men ziet dan ook onder de jongere Surinaamse Creolen een levendige belangstelling voor de taal en cultuur van eigen volk ontstaan. Deze belangstelling weerspiegelt zich ook in het openbare leven. Twintig jaar geleden zou het nog ondenkbaar zijn dat bij openbare gelegenheden gebruik gemaakt zou worden van het Sranang tongo. Tegenwoordig hebben de verschillende radiostations programma's in deze taal, terwijl ook de Creoolse volksmuziek en de Creoolse 'Anansi' verhalen tot de meest beluisterde uitzendingen behoren. Jonge schrijvers en dichters bedienen zich van het Sranang tongo om hun gedachten op papier te zetten en ze worden gelezen. Dit voorbeeld vond navolging bij het bureau Volkslectuur, een gouvernementsinstelling, die naast publikaties in het Nederlands ook aandacht begint te besteden aan het Creoolse taaleigen, getuige de publikaties over Creoolse spreekwoorden en Creools idioom. Tenslotte is de regering van Suriname er toe overgegaan een spellingscommissie in te stellen, die een moderne spelling heeft ontworpen voor het Sranang tongo, welke in de plaats komt voor de verouderde in vroeger jaren door de Hernhutter-zendelingen ontworpen spelling.

groeiend zelfbewustzijn

Deze ontwikkeling onder de Creolen van Suriname staat niet op zichzelf. Elders in het Caribisch gebied doen zich gelijke bewegingen voor. Ook daar ontstond bij het groeiend zelfbewustzijn van de Creolen een eigen literatuur in de volkstaal, hetzij in het patois in de Franse gebieden, hetzij in het Caribisch Engels in de voormalige Engelse koloniën.

Al evenmin is het verwonderlijk dat vele Creolen ook het oog richten op Afrika, het land van herkomst, waar zich na de tweede wereldoorlog een revolutie voltrok en waar eveneens een hernieuwde belangstelling voor de eigen cultuur ontstond. Afgezien van een enkel geval van geforceerd navolgen, is de overgrote meerderheid van de Westindische Creolen er van doordrongen dat het verschil tussen hun cultuur en die van Afrika zo groot geworden is dat er van wezenlijke identiteit geen sprake meer is. Van een 'terug naar Afrika' beweging kan dan ook niet gesproken worden. Ontwikkeling in eigen gebied, op de eigen manier is de leuze geworden voor de Westindische Creolen, ook al in het wel begrepen besef dat men moet leven in meervoudige samenlevingen, waarin naast Creolen ook andere bevolkingsgroepen een belangrijke plaats innemen. In de eerste plaats moeten de krachten gericht worden op de opbouw van een welvarend land, waarin alle bevolkingsgroepen zich gelijktijdig thuis moeten kunnen voelen. 15.6.'64

geschiedenis van de Hindostanen

Vijf juni 1873 was het begin van een omvangrijke immigratie van Hindostanen uit het voormalige Brits-Indië in Suriname. Deze historische gebeurtenis is van eminente betekenis geweest voor dat land en de herdenking van de zgn. Immigratiedag gaat in Suriname elk jaar dan ook met indrukwekkende feestelijke en culturele manifestaties gepaard. Dit feit, gekoppeld aan de ervaring in Nederland dat het beeld van de Surinaamse samenleving hier geheel wordt bepaald door de grootste bevolkingsgroep namelijk die van de Creolen, noopt ons tot een nadere beschouwing van de Hindostaanse gemeenschap in de multiraciale Surinaamse maatschappij.

Op 1 juli 1863 werd in Suriname eindelijk de slavernij afgeschaft en teneinde te voorkomen dat de grote landbouw – de kurk waarop de kolonie dreef – zou ineenstorten, werden de formeel vrijverklaarde slaven gedurende 10 jaar onder het zgn. Staatstoezicht gesteld, hetgeen inhield dat zij verplicht werden plantage-arbeid te verrichten tegen een bepaald loon.

contractarbeiders

Intussen trachtte Nederland koortsachtig een oplossing te zoeken voor het arbeidersvraagstuk dat ongetwijfeld na de opheffing van het staatstoezicht zou ontstaan. De oplossing werd gevonden in een in 1870 gesloten overeenkomst tussen Groot-Brittannië en Nederland, waarbij de werving en inscheping van Hindostaanse contractarbeiders in de Britse kolonie Indië ten behoeve van de Nederlandse kolonie Suriname werd geregeld.

Van 1873 tot en met 1916 kwamen hierdoor ongeveer 34.000 immigranten Suriname binnen. Na een contractueel vastgelegde periode van 5 jaar kon men kiezen tussen een door de overheid betaalde terugkeer naar Brits-Indië en een blijvende vestiging in Suriname onder verlening van bepaalde faciliteiten. Ongeveer 24.000 Hindostanen kozen Suriname toen als hun nieuw vaderland.

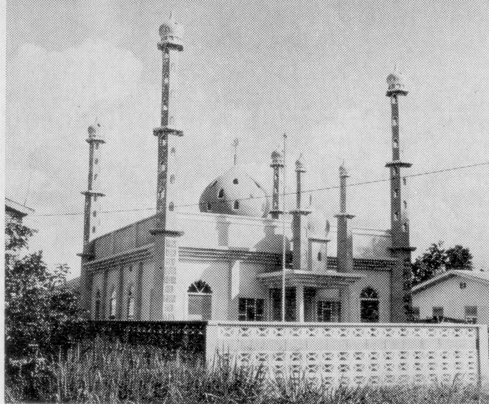
De confrontatie met de nieuwe omgeving was niet ongunstig, althans vergeleken met de United Provinces en Bihar, de provincies van waar de immigranten afkomstig waren. Wij moeten echter bedenken dat er wel een juridisch verschil bestond tussen slaven en contractarbeiders, maar dat de intermenselijke verhoudingen op de plantages dezelfde waren als in de slaventijd. Een en ander leidde rond de eeuwwisseling tot opstanden op enkele plantages. Niettemin hebben de Hindostanen er een goede leerschool gehad voor het aankweken van spaarzin en het stalen van de wil, elementen die de grondslag zouden worden voor toekomstige economische activiteiten. Er ontwikkelde zich een gezond familieleven, gebaseerd op het zogenaamde joint-family systeem, waarbij de getrouwde zonen met hun gezin bij de ouders blijven wonen en de familie een bron van economische kracht wordt.

kleinlandbouw

Na hun contracttijd werden de Hindostanen de kleinlandbouwers bij uitstek, en dank zij hun energie en de zojuist genoemde factoren wordt in de eerste helft van de 20e eeuw de bestaande economische orde doorbroken. Terwijl in het jaar 1900 slechts 10 % van de agrarische pro-

Hindostaanse jongens in Paramaribo.

Moskeeën in en rond Paramaribo.

duktie van Suriname aan de kleine landbouw kon worden toegeschreven, steeg dit tot 90 % in 1950! De Hindostaanse kleinlandbouwers concentreerden zich op de rijstbouw en omstreeks 1918 treedt er als gevolg hiervan een wezenlijke verandering op in het consumptie-patroon van de Creolen door de uitschakeling van de banaan door rijst als hoofdvoedsel. In 1930, wanneer het vrije spel van de economische krachten zich begint af te tekenen, wordt de rijst-import in Suriname een halt toegeroepen en wordt de kolonie vanaf dat moment een rijst-exporterend land! Na 1945 zijn deze nieuwe burgers van Suriname ook in andere economische sectoren doorgedrongen: 65 % van alle transportbedrijven, 40 % van de detailhandel, 25 % van de groothandel en 35 % der Horeca- en amusementsbedrijven was in 1962 in handen van Hindostaanse Surinamers, terwijl op het gebied van ambacht en nijverheid en de houtindustrie het percentage toen 40 respectievelijk 35 was.

Door deze activiteiten werd het aanvankelijke isolement van de Hindostaanse gemeenschap min of meer opgeheven en werd men steeds ontvankelijker voor invloeden van de omringende omgeving. In dit verband openbaarde zich gaandeweg een grotere verscheidenheid in de beroepsaspiraties van de jongeren, waarbij uiteraard ook de belangstelling voor het volgen van westers onderwijs toenam. Dit laatste bracht – en brengt nog steeds – vooral op de lagere school didactische kortsluitingen met zich mee, omdat de kinderen primair in hun groepstaal denken. Deze groepstaal, het Sarnami Hindi, ontstaan op Surinaamse bodem uit een versmelting van het oorspronkelijk in hun stamland gebezigde Avadhi, Bhôjpuri en de Magahîvorm van het Bihâri, is erg jong. Een literaire expressie in deze eigen taal komt nu pas op gang. Op kunstgebied heeft men nog geen eigen vorm kunnen vinden, omdat men enerzijds het geestelijk contact met het oude India zolang mogelijk heeft willen handhaven, doch zich tegelijkertijd burger weet van een nieuw vaderland. Het is deze ambivalente situatie die de tragiek, doch ook de uitdaging is, waaraan elke immigrantenbevolking is blootgesteld.

Zeker 40 % van de totale schoolbevolking bestaat tegenwoordig uit Hindostanen en op dit ogenblik heeft zeker de helft van het aantal Hindostanen zich een plaats verworven in de sector van de vrije en administratieve beroepen. Een 2000-tal zit in Nederland om zich in velerlei richtingen te bekwamen, terwijl tientallen aan Nederlandse universiteiten gevormde academici op moderne wijze leiding geven aan hun land.

Hindostaanse jongens.

tradities

Het groeiproces van de Surinaamse natie is in deze tijd een uitermate actueel vraagstuk. Hierbij wordt de Hindostaanse Surinamer wel verweten deze ontwikkeling af te remmen door het vasthouden aan uit India meegenomen tradities. Er is hier geen sprake van onwil of onvermogen tot aanpassing van Hindostaanse zijde, doch veeleer van opgedrongen omstandigheden. Allereerst werden de immigranten bij hun aankomst op de plantages als arbeidersmassa gelijkgeschakeld door de plantage-overheden en ontwikkelden hierdoor solidariteitsgevoelens die zich vanzelfsprekend tot de eigen gemeenschap beperkten. Terzijde zij hier vermeld dat een gunstige invloed hiervan is geweest het doorbreken van het kastestelsel. Ook het feit dat de contractanten beseften te zijner tijd naar hun moederland te zullen terugkeren, bevorderde de aanpassing aan de nieuwe maatschappij niet. Voorts ontwikkelde de Creoolse bevolkingsgroep in Suriname superioriteitsgevoelens ten opzichte van de immigranten, omdat men contractarbeid op de plantages vereenzelvigde met slavenarbeid en derhalve niet bereid was de Hindostaan als gelijkwaardig te accepteren. Een andere oorzaak van de moeilijk-

Hindostaanse textiel- en schoenenzaak.

Monteur werkzaam in een sigarettenfabriek in Paramaribo.

Inwoonster van Paramaribo.

heden bij de aanpassing van de Hindostaan aan het in Suriname bestaande cultuurpatroon was het feit dat de Hindostanen het platteland bevolkten, terwijl de Creolen de stadsbewoners werden en na het einde van de koloniale periode een grote invloed in het overheidsapparaat kregen. Een aanzienlijk deel ging in de bauxiet- en balata-industrie werken en zo werden de twee grootste bevolkingsgroepen van Suriname niet alleen geografisch van elkaar gescheiden, maar ze kwamen ook in verschillende economische sferen terecht. Wanneer men tenslotte weet dat de Hindostaanse volksgroep voor 95 % uit Hindoes en Islamieten bestaat en 95 % van de Creolen het Christendom belijdt, dan kan men de vertraagde transformatie van de gesloten Hindostaanse gemeenschap naar integratie in een open Surinaamse maatschappij niet zonder meer aan oosterse orthodoxie toeschrijven. Toch zijn er elementen die een groeiend eenheidsbesef stimuleren.

communicatie

De Nederlandse taal en het Sranang Tongo van de Creolen verschaffen het medium tot communicatie tussen de bevolkingsgroepen, terwijl het overwegend Nederlandse rechtssysteem tot conformering aan buiten de groeperingen staande normen noodzaakt. De verdere industrialisatie van het land zal in meerdere mate Hindostanen aan de landbouw onttrekken en hen samen met de Creolen in één grote arbeidersklasse plaatsen. In de administratieve sector is dit homogeniseringsproces reeds gaande. En zo is Suriname bezig aan de overgang van een rassenmaatschappij naar een klassenmaatschappij. Dat samenwerking tussen de ongeveer 115.000 Creolen en de ongeveer 113.000 Hindostanen nodig is om deze ontwikkeling op te vangen, daarvan zijn de Hindostaanse Surinamers zich ten volle bewust. Men sluit de ogen niet voor de historisch gegroeide tegenstellingen tussen Hindostanen en Creolen, doch men heeft meer oog voor datgene dat beide groeperingen verenigt. Alleen een dergelijke instelling kan een leefbaar Suriname garanderen. 6.6.'66

Hindostaanse feesten

Suriname bestaat uit een mengeling van rassen. De bevolkingsgroep die het meest bekend is in Nederland is onder meer de Creoolse. Maar naast deze groep komt steeds meer op de voorgrond de Hindostaanse. Steeds meer Hindostaanse jongeren trekken uit Suriname naar Nederland om hier te studeren, met het doel hun studies te vervolmaken aan de universiteit of bij andere instellingen kennis op te doen om die later weer over te dragen in hun vaderland.
Ofschoon de Hindostanen uit Suriname nog zo goed het Nederlands spreken en ofschoon zij soms geruime tijd met Nederlanders samen werken komt telkens de stereotiepe vraag: 'U bent toch uit India als ik het goed heb'. Elke Hindostaan zegt dan: 'Mijn voorouders zijn uit het voormalige Brits-Indië naar Suriname getrokken en wij zijn hun nazaten. Het Nederlands dat wij nu spreken is ons op school bijgebracht, maar hiernaast spreken wij ook onze eigen taal, het Hindostaans, en veelal verstaan wij of spreken wij ook het Negerengels, de taal van de Creoolse Surinamers.' Een taal die overigens steeds meer functioneel wordt voor de diverse bevolkingsgroepen in Suriname. Met de komst van de Hindostanen in Suriname tussen de jaren 1873 en 1918 is hun godsdienst op Surinaamse bodem geplant.

godsdienstige kalender

Over de culturele inbreng en de feesten van de Hindostaan in Suriname wil ik nu enige zaken zeer duidelijk stellen. Eerst nog dit. Indien men met nieuwjaar elkander een voorspoedig en gelukkig nieuwjaar zou toewensen in Suriname dan zou men kort hierop nogmaals kunnen lezen in de kranten en het wellicht ook kunnen meemaken dat het Chinese nieuwjaar gevierd wordt en later dat van de Hindostanen in de maand maart. De Hindostanen hebben een godsdienstige kalender. Pater de Klerk, die jaren onder de Hindostanen werkte, schreef een proefschrift getiteld: cultus en ritueel van het orthodoxe Hindoeïsme in Suriname. In het vijfde hoofdstuk schrijft hij onder meer: Voor het bepalen van de datums en tijdstippen van hun godsdienstige feesten en rituele handelingen bedienen de Surinaamse Hindoe-priesters zich van patrá's, dit zijn almanakken van astronomische en astrologische aard, welke in Noord India in gebruik zijn. De patrá's rekenen met het maan-jaar, dat echter na een bepaalde tijd met het zonne-jaar in overeenstemming wordt gebracht.
De maan-maanden worden genoemd naar die sterrenbeelden, waarin de maan in de loop van het jaar staat, als zij vol is. De namen van de maanden zal ik nu niet alle opnoemen, echter wel bij de behandeling van de feesten. Vermeldenswaard is verder dat het maan-jaar korter is dan het zonne-jaar. Om de 32 maanden wordt er daarom een 'adhik más' of wel een schrikkel-maand ingelast. Deze maand wordt ook wel genoemd 'mál-más', dit is vuile maand, omdat zij is verkregen uit restjes van de voorafgaande maanden. De maan-maand wordt verdeeld in een lichte en donkere maanhelft. In Suriname begint zoals in Noord India de maanmaand met de 'krishna paksh' dus daags na volle maan of 'purnamási' in Suriname ook 'punvási' genoemd. Men ziet dus dat een maand bij de Hindoes in

Standbeeld van Gandhi in Paramaribo versierd ter gelegenheid van de viering van het Divalifeest van de Hindostanen.

Suriname niet begint op 1 maart maar daags na volle maan in maart. De eerste maand is verder ook geen januari doch maart.
En zoals de hele westerse wereld zich alle moeite geeft om het nieuwe jaar te vieren, zo wordt op bijzonder vrolijke en ook plechtige wijze het Hindostaans nieuwjaar 'Phagua' of 'Holifeest' gevierd.

Holifeest

Suriname is een land van vele godsdiensten, de Islam en het Hindoeïsme, Christendom en de leer van Confucius en elke godsdienst heeft haar bijzondere feestdagen. Zo treft men die natuurlijk ook aan bij de Hindostanen in Suriname. Van al de feesten is Holi het meest populaire. Het wordt in Suriname gevierd, voornamelijk in de districten waar overwegend Hindostanen wonen. Op deze feesten worden uiteraard ook Moslims en Christenen uitgenodigd die van harte deelnemen aan de vreugde. Dit Holi-feest wordt in India slechts in Noord- en Centraal-India gevierd. Geen wonder ook dat het in Suriname als culturele bagage meekwam met de immigranten, die uit delen van India afkomstig waren waar dit feest nog wordt gevierd. Holi valt op de vollemaansdag van de maand 'phalgun', februari-maart volgens onze begrippen en deze feestdag ligt in India in het korte milde jaargetij, dat besloten ligt tussen het einde van de winter en het begin van de hete zomer. Het is voornamelijk een feest van de lente. En zeker drie dagen lang wordt doorgebracht in feesten en zalig niets doen. In Suriname blijft dit, voorzover het niet in het weekeinde valt, zeker beperkt tot één dag waarop de

Hindostaanse zaken gesloten zijn en waarop de markt praktisch leeg is.
Over de radio klinken er godsdienstige gezangen. Een priester verzorgt een godsdienstig programma. Verder kunnen ook voordrachten worden verwacht en het optreden van een zanggroep om zo luister bij te zetten aan het 'Holifeest', het nieuwjaarsfeest.
Maar dit 'Holifeest' is niet alleen zo maar een overgang van het ene in het andere jaar. Neen, verbonden met dit feest zijn er vele legenden en één daarvan, de meest populaire, verhaalt van 'Bhakta Prahalad'. Bhakta Prahalad was een jonge godvruchtige prins, die in zijn verering voor 'Vishnu' werd gedwarsboomd door zijn goddeloze vader en diens zuster Holika. Deze Holika bezat de bijzondere eigenschap dat zij vuurvast was. Zij liet een grote oven bouwen en omdat zij door het vuur toch niet verteerd kon worden nam zij Prahalad met zich mee in de vuurhel, om hem hierin te doen omkomen. Maar door goddelijke tussenkomst verloor Holika haar immuniteit tegen het vuur en verloor het leven, terwijl Prahalad levend naar buiten trad.

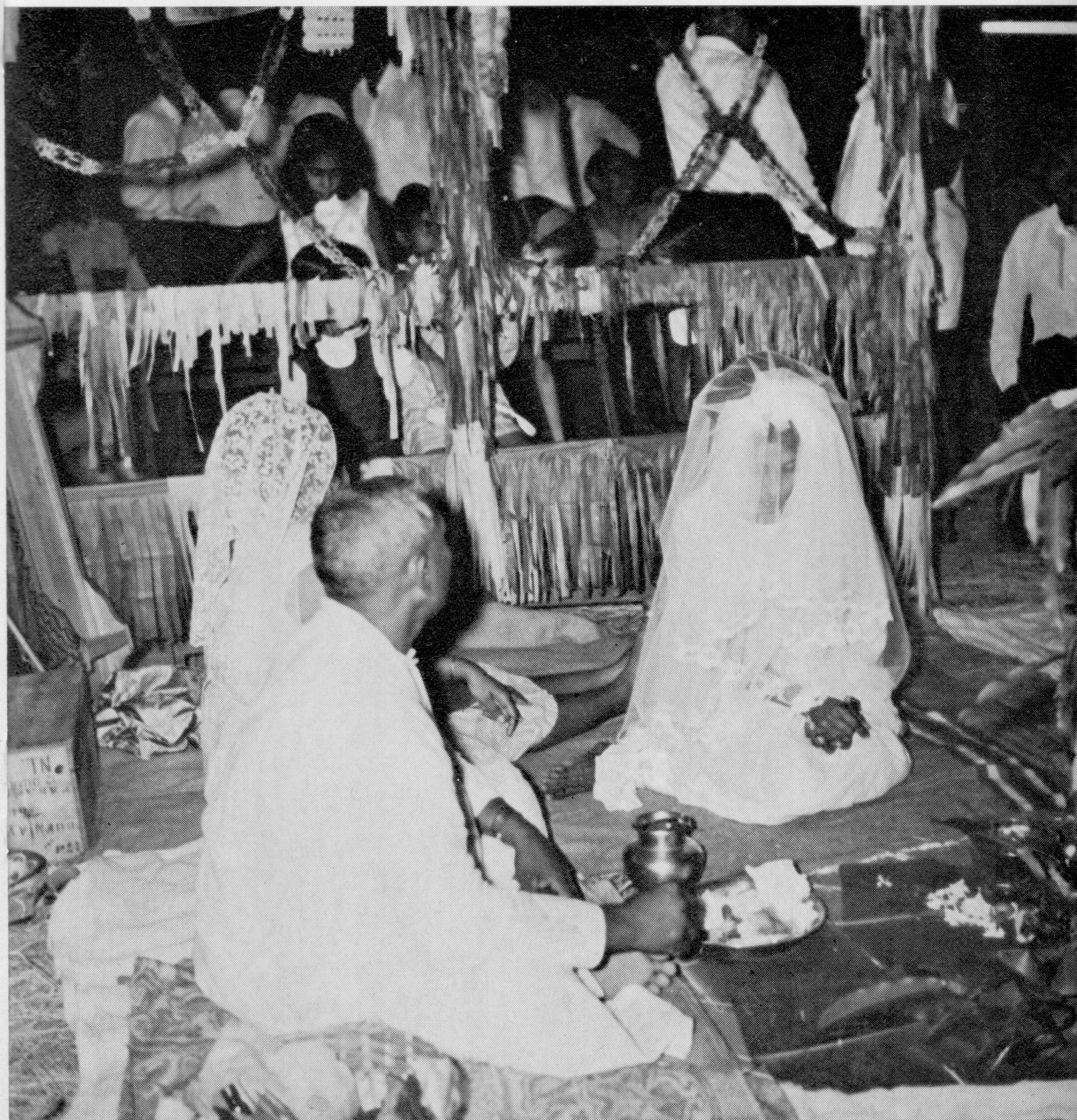
gekleurd water

De voorbereiding van het Holifeest begint vijf weken hiervoor. Gelovigen van een bepaalde buurtschap verenigen zich met hun priester op een vastgesteld uur en kiezen een plek uit voor het plaatsen van de Holika.
Een interessant gebruik bij de viering van het Holifeest is verder dat de mensen elkaar met gekleurd water bespuiten en besproeien. Men bereidt dit van rode analine en noemt het 'abir'. Achter struiken verborgen of waar dan ook verdekt opgesteld wordt men opeens verrast door kinderen en besprenkeld. Soms gebruikt men in plaats van 'abir' ook gewoon parfum. Dat van het 'abir' flink en naarstig gebruik wordt gemaakt kan men in de dorpen ook merken, daar de honden en zelfs de kippen er niet vlekkeloos rondlopen op en na deze hoogtijdag. Op straat wordt men tegengehouden en begoten, soms het gezicht met geurige olie ingesmeerd. Vooral de 'bhaujis', de vrouwen van de oudere broers, moeten het ontgelden maar als vergoeding krijgen zij geschenken van hun zwagers. Een groep zangers trekt van huis tot huis en wordt getracteerd op 'dram' en 'mithai', lekkernijen.
In Suriname wordt het Holi- of nieuwjaarsfeest op uitbundige wijze gevierd vooral daar waar de meeste Hindostanen wonen. Toch wil dit niet zeggen dat het een feest blijft van deze groep alleen. Diverse bevolkingsgroepen zoals Creolen en Javanen en anderen worden ook uitgenodigd en nemen op gepaste wijze hieraan deel. Het Holifeest is naast vele andere godsdienstige feesten een feest dat moeilijk weg te denken is uit Suriname. Men vergeet niet dat naast alle festiviteiten en alle plezier het een feest is waarbij men herdenkt hoe het goede het kwade overwint.

Rámnaumi

Naast het Holifeest kent men in Suriname ook nog feesten als 'Rámnaumi', de viering van de geboortedag van Ram. Deze valt op de negende dag van de lichte maan-helft van de maand 'Chait', d.i. maart. De feesten worden in Suriname op de radio aangekondigd en wie een Hindostaanse kalender heeft zal al de godsdienstige feesten hierop terugvinden. De geboortedag van Ram wordt herdacht door het zingen van fragmenten uit de Rámáyan van Tulsidás. Indien er nog vaste zangverenigingen, de zgn. Rámáyan Gols bestaan dan kan men dit zeker nog beluisteren. In Nederland is hiervan niets te merken. In Suriname zou men dit meer kunnen activeren.
Een ander feest is het 'Sáwan ká jhula – schommelfeest' van de maand Sáwan – in juli-augustus. Men maakt ter ere van Krishna en zijn geliefde Radha, die zeer bekend is in de Hindostaanse

Hindostaans huwelijk. De bruid in geknielde houding. (foto Sticusa)

Mohammedaanse groep tijdens het Hindostaanse Tadja-feest in Paramaribo. (foto prof. dr. C. F. A. Bruyning)

literatuur, een schommel. Deze wordt met bloemen versierd en onder het zingen van liefdesliederen heen en weer bewogen. Soms plaatst men op de schommel ook nog beeldjes van Radha en Krishna. Maar dit is niet nodig. Ook de kinderen en groepen mannen en vrouwen vermaken zich op de jhulá of schommel.

Raksábandhan

Raksábandhan of aanbinding van het beschermingskoord vindt plaats in de volle maand van 'sáwan'. De priester bindt zijn leerlingen een draad om de pols als een bescherming tegen kwade invloeden van boze geesten. Krishnájanmástami – of geboortedag van Krishna. Dit feest wordt gevierd op de achtste dag van de donkere helft van Bhádon de maan-maand augustus-september. De godsdienstige plechtigheden bij dit feest worden opgeluisterd door het zingen van strofen uit de Rámáyan van Tulsidás. De priester leest voor uit o.m. de Bhágavat-puráná, de geschiedenis van de geboorte van Krishna in het Sanskrit en geeft vlak erop de vertaling en de uitleg in het Hindi, de taal, die de Hindostanen in Suriname vrij goed en voldoende verstaan.
In het kort: Krishna wordt geboren uit de schoot van Dekavi als Bhagwan, als God. Zijn vader Vasudeva erkent in hem de Brabrahaman – het Opperste Wezen. Krishna als Bhagwan, als de Heer, spreekt in zijn goddelijke gestalte zijn ouders toe en sterkt hen in hun geloof en verandert hierna weer in een gewoon, hulpbehoevend, pasgeboren kind. Tijdens de plechtigheden hoort men de zegewens. Ek bar bolo: Brindaban Bihari Lal ki jai. Leve de spelende Lieveling van het woud van Brindá.
Een passage uit de leer van Krishna zoals behandeld door pater de Klerk volgt hier. Dit citaat is uit de Bhagavad Gita – het lied des Heren:

Want telkens wanneer verval van deugd plaats vindt, o Bharata
en ongerechtigheid het hoofd opsteekt
dan breng ik mezelf voort
ter bescherming van de goeden
en ter verdediging van de boosdoeners
tot oprichting van de deugd
word ik van tijdperk tot tijdperk geboren.

Na de plechtigheden worden nog enige fragmenten uit het epos de Mahabharat gezongen.
Een ander feest is 'Pitripaks', de jaarlijkse dodenverering die in de donkere helft van Kuar, september-oktober, plaats vindt.

Ramaspel

De lichte helft van de maand Kuar – dus september-oktober, is eveneens de tijd voor de jaarlijkse Ramlila, het Ramaspel. Dit spel wordt heden ten dage nog buiten Paramaribo in het district Suriname en verder in Nickerie opgevoerd. Het trekt veel belangstelling, ook van Creolen. Het hele spel duurt elf dagen met per dag een opvoering van 1½ uur, namelijk van 4.30–6.00 uur 's middags, behalve op de laatste dag. Bij dit spel wordt de geschiedenis van Ram ten tonele gebracht: de geschiedenis geschreven door Tulsidás. In dit gebeuren komen tegenover elkaar te staan Ram en de tienkoppige demonenkoning Ravan uit Lanka of wel Ceylon. Men ontmoet in de dagen van de opvoering diverse namen van persoonlijkheden die nu in het volle daglicht komen te staan. Zo ziet men er Sitas, de gemalin van Ram. Lakshman en Bharat, broers van de held Ram, Dasharath zijn vader en diens echtgenotes Kausalya en Kaikeyi en later ook nog Hanuman de beroemde Apengod. Van de tegenpartij met Ravan als spitsafbijter, zijn zuster Surpanakha en anderen. Alle rollen worden door mannen vervuld. Voor die van Ram en zijn broeders alsmede voor Sita worden bij voorkeur Brahmanen gekozen, aldus pater de Klerk.

Hindostaanse meisjes tijdens het Divali (licht)feest in Paramaribo.

Het hele spel hier uit de doeken doen heeft geen zin. Wel wijs ik even op de hoogtepunten zoals het breken van de boog van Siva aan het hof van koning Janak door Ram, waarna Sita door het omhangen van de overwinningskrans Ram als echtgenoot verkiest. Zien wij hier niet een parallel met gegevens in de Odysseus? Pijnlijk is de verbanning van Ram, en hilariteit en gejoel alsook openlijke afkeuring krijgt Surpanakha wanneer zij bij een aanzoek door Lakshman wordt gestraft doordat deze haar de oren en de afschuwelijke lange neus afsnijdt; de roof verder van Sita door de demonengod Ravan. Hanuman, de Apengod, op zoek naar Sita verbrandt tenslotte Lanka. Op de tiende dag, de dag van de overwinning van Ram op Ravan, wordt een strooien pop, die Ravan voorstelt, verbrand. Tenslotte keert Ram terug naar Ayodhya waar hij zijn broeder Bharat ontmoet.

De constatering van pater de Klerk dat de ethische waarde van dit spel niet tot zijn recht komt, is nog tot op heden van toepassing. Het verdient dan ook aanbeveling dat men in Suriname meer aandacht gaat besteden aan de bestudering van dit feest en zich gaat bezinnen op de werkelijke waarden van zo'n fraai gegeven uit de klassieken.

Het zou aanbeveling verdienen om naast de Gijsbrecht van Aemstel de Ramlila in het literatuuronderwijs op te nemen. Ik ben ervan overtuigd dat dan datgene wat behoort tot de culturele bagage van de Hindostanen zeker zal kunnen dienen als een gezonde en aanvaardbare inbreng en tevens de andere bevolkingsgroepen hierin kan inleiden.

lampenfeest

Het Divali of het lampenfeest wordt gevierd ter ere van Vishnu's gemalin Lakshmi, de godin van het licht, van geluk en van rijkdom. Bij de nieuwe maan van Kátik, oktober-november wordt het Divalifeest gevierd. Voor het feest koopt men op de markt schoteltjes met olie gevuld en van een katoenen pit voorzien die als lampjes worden gebruikt. Men illumineert er de huizen mee en het erf. Een bezigheid van de mannen op Divaliavond is het dobbelen om hiermee de gunst van de godin te verwerven. De avond is gunstig voor het maken van amuletten en tovermiddelen. Een bijzondere plechtigheid wordt in huis verricht door de grootmoeder wanneer zij de priester moet vervangen. Ter ere van Lakshmi worden vijf lichten ontstoken. Men stemt aldus de godin van het licht en de rijkdom gunstig.

'Lakshmi moge binnenkomen, de armoede wegvluchten', hoort men de huisvrouw roepen.

De grootmoeder roept de kinderen van de familie bijeen en tekent hun onderste oogleden en voorhoofd met een zwarte stip van het roet uit de roethouder. Gedurende het gehele jaar gebruikt men roet gewonnen op dit feest – amáwas ká kajal – het roet van de nieuwe maan – als middel tegen het boze oog. 12.9.'66

geschiedenis van de Javaanse bevolkingsgroep

Suriname is een multiraciale maatschappij. De grootste bevolkingsgroepen zijn de Creolen, de Hindostanen en de Javanen, die tezamen ongeveer 83,5 % van de 335.000 inwoners van Suriname vormen. Creolen zijn directe of zeer verre afstammelingen van West-Afrikanen die in de 18de en de 19de eeuw als slaven naar Suriname zijn gebracht om te werken op de uitgestrekte cacao-, koffie- en suikerplantages. Na de afschaffing van de slavernij in 1863, kregen de plantage-overheden te kampen met een dreigend arbeiderstekort. Er werd toen overgegaan tot immigratie van Hindostanen uit het toenmalige Brits-Indië, nadat er natuurlijk vooraf overeenstemming was bereikt tussen de Britse en de Nederlandse regering. Deze immigranten bleven echter Brits onderdaan in een Nederlandse kolonie. Bij de regering in Den Haag vreesde men, dat zij in dit verband wel eens te afhankelijk van Groot-Brittannië zou kunnen worden. Anderzijds was een abrupte stopzetting van de immigratie ook mogelijk, omdat de nationalistische beweging in Brits-Indië onder leiding van Mahatma Gandhi zich steeds heftiger verzette tegen de emigratie-politiek van het Brits-Indische gouvernement.

contractarbeiders

Nederland besloot daarom de benodigde arbeidskrachten ook uit het eigen koloniale rijk te halen en het oog viel daarbij op het volkrijke Java. Men had dit redmiddel voor de Surinaamse plantage-economie niet in eerste instantie willen hanteren, omdat het Nederlands-Indische gouvernement reeds ervaren had hoe moeilijk het was om arbeiders op Java te werven voor ondernemingen op het nabijgelegen Sumatra. Toch werd de 'geplande' emigratie een feit en zo kwamen op 9 augustus 1890 de eerste Javanen in Suriname aan; tot 1939 werden er 33.000 immigranten aangevoerd. De Javanen sloten – evenals de Hindostaanse immigranten – een arbeidsovereenkomst voor vijf jaar en hadden de mogelijkheid om na afloop daarvan als onafhankelijke mensen in Suriname te blijven wonen. Dit blijven werd aangemoedigd met het verstrekken van grond en het betalen van compensatie voor het recht op kosteloze terugkeer naar het geboorteland.
Ongeveer 25.000 Javanen besloten om in Suriname te blijven, echter niet omdat men het land zo prachtig vond, maar uit zuiver negatieve overwegingen. Men was namelijk teleurgesteld. Men was zonder meer afgegaan op de aantrekkelijke verhalen van de immigranten-wervers op Java die hen een gouden contracttijd in Suriname hadden voorgespiegeld. De Javaan, die in zijn stamland in dessa-verband leefde en er een fijn gevoel voor sociaal prestige had ontwikkeld, kon onmogelijk als arme boer terugkeren naar vrienden en verwanten op Java. Het was praktisch onmogelijk om als welgesteld man terug te gaan, omdat de realiteit in Suriname hard was. De arbeidsvoorwaarden waren weliswaar dezelfde als die van de Hindostaanse immigranten, maar het model-contract dateerde van 1870 en hield geen rekening met de veranderde koopkracht van het geld.
Verder hadden de Javanen ook niet die belangstelling van het Nederlands-Indische gouvernement, zoals deze wel bestond van de zijde van

Javaans bruidspaar tijdens de bruiloftsreceptie. (foto: dr. G. D. van Wengen)

Javaans toneel Wajang Wong. (foto Sticusa)

de Brits-Indische regering ten aanzien van de Hindostaanse immigranten. Deze laatsten konden namelijk bij een conflict met hun werkgever een beroep doen op de Britse consul in Paramaribo. Bij al deze moeilijkheden voegde zich nog het grote vrouwentekort onder de immigranten, hetgeen veelvuldig leidde tot overspel, jaloezie en dergelijke. De hele sfeer op de plantages had dus een demoraliserende invloed en diefstal, dobbelen en andere criminele activiteiten waren in de eerste decennia van de 20ste eeuw dan ook aan de orde van de dag. En het is dit beeld – ofschoon het resultaat van een fatale sociale crisis-situatie – dat in Suriname helaas bepalend is geweest bij de beoordeling van de Javaanse landgenoten.

eigen cultuur

De Javaanse Surinamer besefte onder deze omstandigheden dat hij volledig was aangewezen op zijn rasgenoten en oriënteerde zich dan ook sterk op de eigen cultuur. Men schuwde daarom het westers onderwijs en in ziektegevallen prefereerde men de eigen 'doekoen' boven de westers opgeleide dokter. Door de verwaarlozing van het onderwijs konden de Javanen zich geen toegang verschaffen tot het bestuursapparaat in Suriname. Behept met het idee op de een of andere manier eens te zullen terugkeren naar het vaderland, is de Javaan zo lang mogelijk in loondienst gebleven en heeft zich niet gewaagd aan economische experimenten, die een blijvende vestiging in het vreemde land zouden kunnen inhouden. Geruime tijd heeft hij onverschillig gestaan tegenover het politieke en sociale gebeuren in Suriname. Misschien kan deze houding mede verklaard worden tegen de achtergrond van een niet-uitgesproken rangorde die er tussen de grootste drie bevolkingsgroepen van Suriname bestaat en welke is gebaseerd op het gevoelsargument: 'Wie er eerst was, is méér Surinamer'.

Hoe het ook zij, dit complex van factoren heeft er toe geleid dat deze cultureel zo hoogstaande bevolkingsgroep in de concrete sociale situatie in Suriname naar de onderste sporten van de maatschappelijke ladder werd verwezen.

De oppervlakkige waarnemer is geneigd weinig

Inwoonster van Mariënburg.

Javaan op een kar.

Rijstoogst op kostgrondjes.

waarde toe te kennen aan de economische betekenis van de Javaanse gemeenschap voor Suriname. Dit is niet juist. Men moet namelijk niet uit het oog verliezen dat de plantages die nog in stand zijn gebleven, voornamelijk zijn blijven steunen op Javaanse landarbeiders. De Javanen die een eigen boerenbedrijfje hebben, verkopen hun produkten veelal aan Hindostaanse groothandelaren, waardoor hun rol op agrarisch gebied niet opvalt. Verder ligt de economische betekenis van de Javaanse Surinamer in het feit dat hij – indien zijn inkomen het toelaat – zijn geld ook besteedt aan zaken die buiten de sfeer van de directe behoeftenbevrediging liggen. Hierdoor brengt hij geld in circulatie en draagt bij tot bevordering van de binnenlandse handel. Tenslotte werkt een aanzienlijk aantal Javanen op bauxiet-ondernemingen, waar zij redelijk worden betaald en waar men over het algemeen zeer tevreden is over hun arbeidsprestaties. Het is nodig dit te signaleren, omdat in het verleden gebleken is dat de Javaan bij slechte betaling slechts arbeid verrichtte tot het bedrag dat hij nodig had en dan verstek liet gaan. Professor Kruijer heeft er in dit verband in zijn boek 'Suriname en zijn buurlanden' op gewezen, dat het heel goed mogelijk is te achten, dat uit een wetenschappelijk onderzoek komt vast te staan dat de Javaan een dag arbeid een te groot offer acht voor een paar dubbeltjes loon, een houding die de Amsterdamse hoogleraar economisch verantwoord acht.

ontwikkeling

De Javanen kwamen voor het eerst op grote schaal in contact met de andere bevolkingsgroepen van Suriname tijdens de tweede wereldoorlog toen tijdelijk de dienstplicht werd ingevoerd en de aanleg van defensiewerken en de exploitatie van bauxiet voor de geallieerde vliegtuigindustrie een grote aantrekkingskracht uitoefenden op de plattelandsbevolking. Door de economische opleving van Suriname gedurende de oorlogsjaren, werd men politiek bewuster en reeds na 1945 ontstonden de eerste politieke partijen. De Javanen waren inmiddels ook aangeraakt door het nationale enthousiasme in hun vaderland waar ir. Sukarno en Mohammed Hatta op 17 augustus 1945 de onafhankelijke republiek Indonesia hadden geproclameerd. Uit de toen ontplooide activiteiten onder de Javaanse bevolkingsgroep in Suriname, kwam de K.T.P.I., de 'Kaum Tani Persatuan Indonesia', de 'Partij van Indonesische Landbouwers' als meest succesvolle Javaanse partij naar voren. Haar voormannen hanteerden als politieke doelstelling 'de overheid te dwingen haar beloften tot repatriëring in te lossen'. In feite konden echter alleen de contractanten die in 1939 in Suriname waren aangekomen en die vanwege de oorlogssituatie niet waren gerepatrieerd, hierop aanspraak maken. In dit verband zijn dan ook in 1954 ongeveer 1000 Javanen naar Indonesia teruggekeerd, maar de ervaringen van deze groep waren niet bemoedigend voor het thuisfront en de K.T.P.I. verloor langzaam maar zeker het politieke monopolie onder de Javaanse Surinamers.

De sociale en economische ontwikkeling van Suriname heeft de Javaanse bevolkingsgroep meer en meer betrokken bij de opbouw van het land.

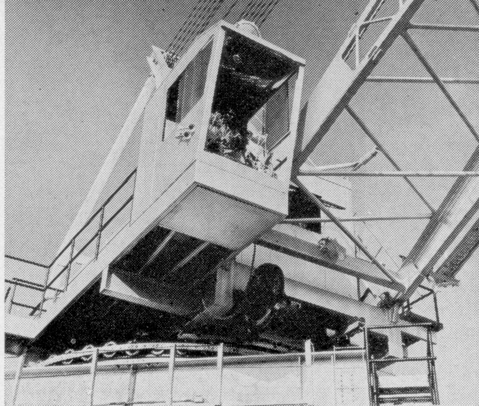
Ondanks het feit dat bijna de helft van de 50.000 Javaanse Surinamers destijds heeft geopteerd voor de Indonesische nationaliteit, ziet de groep als geheel haar eerste immigratiedag in Suriname niet meer als een zwarte dag in haar geschiedenis. De Javanen hebben namelijk op 9 augustus 1967, voor het eerst sinds hun komst in 1890, de emigratie naar Suriname op feestelijke wijze herdacht! En dit is een verheugende ontwikkeling.

6.11.'67

Javaanse bewoners

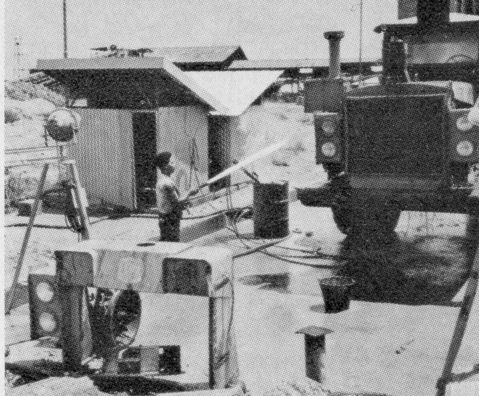
Iedere morgen om 7 uur vertrekt er van de kade van Paramaribo een motorboot, die in de wandeling bekend staat als de rivierboot. De mensen, die 's morgens beladen met koffertjes, pakken en soms ook nog wel met manden met kippen of eenden aan boord stappen zijn haast allemaal bewoners van het Commewijne-district, het district dat zijn naam ontleent aan de rivier de Commewijne, die er dwars doorheen stroomt.
Iedere dag hakkepuft dus de veerboot over de Commewijne en vaart van steiger naar steiger, daarbij kris-kras de rivier overstekend. Passagiers stappen uit, post en goederen gaan aan boord, een paar kreten over en weer van de wal naar het schip en voort gaat het weer, naar de volgende steiger.
Soms zie je typisch Nederlandse namen op deze steigers, die de voorposten zijn van wat meer landinwaarts gelegen nederzettingen of plantages. Namen als Nieuw-Amsterdam, Alkmaar, Rijnsdorp en daarnaast Rust en Werk, Welgelegen en Wederzorg.
Het is zo maar een willekeurige greep uit een eindeloze reeks van namen, die men op wat oudere landkaarten van het Commewijne-district nog kan vinden. Op kaarten dus, die dateren uit de tijd, dat de Commewijne nog bestond uit een ononderbroken reeks van plantages, waar suiker, koffie en cacao werden verbouwd. Die tijd is lang voorbij. Zware concurrentie van de wereldmarkt, allerlei plantenziekten en niet te vergeten de afschaffing van de slavernij in 1863, hebben ervoor gezorgd, dat de eertijds bloeiende plantages grotendeels vervallen zijn. Er is nu nog maar een handjevol plantages over, waaronder als grootste de suikerplantage Mariënburg van de Nederlandse Handel Maatschappij. Maar oneindig veel meer van die oude plantages liggen nu troosteloos en verlaten aan de beide oevers van de Commewijne-rivier.
Wanneer men vanaf de Javaanse nederzetting Rijnsdorp het kleine slingerende fietspad volgt, komt men ze tegen, die vroegere plantages Constantia, Saphir, Klein Bellevue, Purmerend, Welgevallen, Picardie, Zorg en Hoop, Singularité, Hecht en Sterk en ga zo maar door. Namen, die allemaal een stukje geschiedenis vertegenwoordigen. Hier en daar ziet men nog wat verwilderde koffiestruiken, die tegen beter weten in door zijn blijven groeien. Een enkel, oud, verveloos plantage-huis gaapt je met holle ogen aan en verraadt iets van de vroegere welvaart van haar bewoners.
Toch zijn deze vroegere plantage-gronden niet geheel en al verlaten. Integendeel. Op de plaatsen waar vroeger de tabak, de koffie en de cacao groeiden, vinden we nu de vaak met behulp van het gouvernement ingerichte vestigingsplaatsen, bewoond door kleinlandbouwers. Onder hen bevinden zich – met name in het Commewijne-district – betrekkelijk veel Javanen, die aanvankelijk als contract-arbeiders voor de plantages naar Suriname waren gekomen. De eersts Javanen arriveerden reeds in 1890 in Suriname en het is dan ook niet verwonderlijk dat de jongere generatie het stamland Java alleen nog maar kent uit de verhalen van de ouderen.
Daarom is het des te opvallender dat in die gemeenschappen in het Commewijne-district, waar het Javaanse element in de bevolking overheerst,

Kraan op de stuwdam bij Afobakka in actie.

Wegenaanleg nabij Afobakka.

Onderhoud van het wagenpark van de Billiton Mij. in Onverdacht.

Personeel van een garnalenbedrijf in Paramaribo in actie.

nu nog betrekkelijk veel terug te vinden is van de oude Javaanse cultuur, die aan precies de andere kant van de aardbol op Java zelf – tot grote ontwikkeling kwam.

feest

Heel duidelijk wordt dit als men in staat is om ergens in een Javaanse gemeenschap een feest mee te maken dat gegeven wordt, b.v. ter gelegenheid van een besnijdenis van een zoon of een huwelijk van de dochter des huizes.
Het zijn echt geen onderons-familie-feestjes, die de Javanen bij dit soort gelegenheden geven. Integendeel, men stuurt met kwistige hand uitnodigingen rond aan familieleden, buren en dorpsgenoten, maar ook aan alle mogelijke vrienden en kennissen, die buiten het eigen dorp wonen. Een feest waarbij zo'n 500 gasten aanwezig zijn, behoort dan ook echt niet tot de uitzonderingen.
Er komt natuurlijk bij de organisatie van zo'n feest heel wat kijken. Voor het ontvangen van gasten moet van bamboepalen en zinkplaten een feestzaal worden opgebouwd en uiteraard moet er op zeer grote schaal gekookt worden, want een Javaans feest zonder een overvloedige en smakelijke rijstmaaltijd is eenvoudig ondenkbaar. Maar de feestgever hoeft zich op dit punt geen zorgen te maken. Zonder er een cent betaling voor te vragen zullen zijn buren en zijn beste vrienden hem alle mogelijke hulp verlenen. De mannen zullen helpen bij het opbouwen van de feestzaal, bij het aanslepen van brandhout voor de kookvuren, terwijl de vrouwen al dagen van te voren zullen beginnen met het klaarmaken van de verschillende onderdelen van de rijstmaaltijd. Luid kwetterend zijn ze achter het huis bezig met het snijden van de groenten, het braden van het vlees en het stampen van de rijst in het langwerpige houten rijstblok.
Er is hier sprake van een feilloos werkend systeem van onderlinge hulpverlening dat tot een der meest essentiële onderdelen van het Javaanse cultuurpatroon gerekend mag worden en dat in de typisch Javaanse plattelandsgemeenschappen in Suriname nog steeds functioneert. Het bevordert in hoge mate het gevoel van onderlinge verbondenheid, van harmonie in de samenleving, door de Javaan samengevat met het vertrouwde woord roekoen.
Zijn alle voorbereidingen voor het feest getroffen en zijn de gasten gearriveerd, dan kan het eigenlijke feest beginnen. Meestal is er tot vermaak van de aanwezigen een wajangvoorstelling of een opvoering van een of ander Javaanse toneelklucht. Verder zijn er op het feestterrein allerlei stalletjes waar je nog wat extra's kunt eten of drinken en meestal ook diverse tentjes waar op Javaanse wijze – nl. met Chinese kaarten of dobbelstenen – gegokt wordt.
Zo'n Javaans feestterrein, verlicht door kleine olielampjes en vetpotjes en gevuld met op hun paasbest uitgedoste Javaanse mannen en vrouwen – de laatsten meestal nog in sarong en kabaja – biedt een fleurige aanblik. De gamelanmuziek op de achtergrond en de eetlust-opwekkende geuren van nasi, kroepoek en saté die men op het feestterrein kan opsnuiven, maken de sfeer zo typisch Javaans dat men er soms gewoon moeite mee heeft zich te realiseren in een land in Zuid-Amerika en niet ergens in Java zelf te zijn.

Slametan

Bij vele plechtigheden in het Javaanse leven is een Mohammedaanse godsdienst-voorganger – de ha'oan – aanwezig. Als men hem volgt bij de uitoefening van zijn taak, dan valt al gauw op dat hij een duidelijke representant is van een Mohammedaanse groep, wier geloofsvoorstellingen door typisch Javaanse opvattingen als b.v. het geloof in allerlei geesten – voor wie men bij be-

Laborante werkzaam in de suikerriet onderneming Mariënburg.

Arbeider in de zagerij van Bruynzeel in Paramaribo.

Schoolgaande kinderen in Mariëndaal.

Meisje bedient een suikerriet-monstermolen in Mariënburg.

paalde gelegenheden offers brengt – doordrenkt zijn.
Heel duidelijk komt dit tot uiting bij de godsdienstige offermaaltijden, de slametans, die in het leven van de Javanen op het platteland van Suriname nog zo'n belangrijke rol spelen. Een van de belangrijkste aanwezigen bij zo'n slametan is dezelfde Mohammedaanse godsdienstvoorganger – de ka'oem – die tijdens de plechtigheden de mannelijke aanwezigen voorgaat in het Arabische riciet. Daarnaast echter worden – in 't Javaans – rijstoffers aangeboden aan de geesten van de overleden voorouders. Een merkwaardige vorm van godsdienstig syncretisme dat echter bij de tijdens de slametan aanwezige Javanen geen enkel gewetensprobleem oproept. Men voelt zich integendeel bij zo'n slametan bijzonder tevreden en op z'n gemak. Men verkeert immers in de kring van familie-leden, vrienden en buren, waarmee men in de Javaanse woongemeenschap bijzonder hechte relaties onderhoudt. Die onderlinge band en het gevoel van harmonie wat daaruit voortvloeit, vormen – het werd zoëven ook al opgemerkt – de belangrijkste peilers waarop de Javaanse gemeenschap rust.
Deze nieuwe onderlinge band manifesteert zich ook bij de verschillende economische activiteiten, zoals bij het werk op de rijstvelden. Het ligt overigens voor de hand dat, waar de Javanen de landbouw verlaten om b.v. in Paramaribo of in een der bauxietcentra te gaan werken, dit systeem van onderlinge hulpverlening in het economische vlak weinig bestaansmogelijkheden meer heeft en dan ook geruisloos verdwijnt. Wel blijft men elkaar in de nieuwe woonomgeving helpen bij b.v. het voorbereiden van allerlei feesten. Zo bleken Javaanse arbeiders bij de Billiton Bauxiet Maatschappij in een door mij meegemaakt geval bereid om – werkend in nachtdienst – gedurende een aantal dagen hun nachtrust gedeeltelijk op te offeren om mee te helpen aan de voorbereiding van een groot feest, te geven door een van hun vrienden.

ontwikkeling

Hoe harmonieus het leven in een Javaanse dorpsgemeenschap in vele gevallen ook mag zijn; toch ziet men regelmatig mensen uit de dorpen wegtrekken om hun geluk te gaan beproeven in de stad Paramaribo, in een der bauxiet-centra, in het machinale landbouwproject Wageningen of op een der andere plaatsen, waar men betere bestaansmogelijkheden hoopt aan te treffen. De economische omstandigheden zijn immers in vele Javaanse landbouwgemeenschappen niet erg rooskleurig. Vaak zijn de rijstvelden te klein om de landbouwer een redelijk inkomen voor zijn gezin te garanderen. Daarbij komt dat door een vaak gebrekkige irrigatie en lozing geen optimale uitkomsten van dat land verkregen kunnen worden. Een ander motief om het platteland de rug toe te keren en met name in Paramaribo z'n heil te zoeken is de behoefte die er zo langzamerhand bij veel Javanen gegroeid is om de kinderen goed onderwijs te doen geven. Aangezien men in de districten niet verder kan komen dan tot het einde van de lagere school zijn er heel wat Javanen die bij het nemen van een besluit om naar de stad te gaan het motief van het onderwijs aan de kinderen heel sterk hebben laten meetellen.
Overigens valt de overgang van de rustige plattelandssamenleving naar het veel gejaagdere en drukkere leven in de stad voor de meeste Javanen helemaal niet mee. Vooral de ouderen hebben vaak de grootste moeite om zich aan de nieuwe situatie aan te passen.
Ze missen in de stad de sociale geborgenheid die in hun eigen Javaanse gemeenschap zo nadrukkelijk aanwezig is. In plaats daarvan komen ze in dagelijks contact met Creolen, Hindostanen, Nederlanders en al die anderen in de ge-

segmenteerde Surinaamse samenleving, wier gedrag ze – vooral in het begin – maar moeilijk kunnen appreciëren. Bovendien worden ze geconfronteerd met het hogere arbeidstempo dat in de nieuwe werkkring meestal van hun verlangd wordt. Ze moeten dus – in hun eigen ogen – heel wat offers brengen voor het door hun verlangde hogere gezinsinkomen en de opleidingskansen voor de kinderen.
Duidelijk waarneembaar is echter dat de aanpassing voor de jongere Javanen wat minder moeilijkheden oplevert, al voelen zij zich de eerste tijd in de stad nog wel als 'een kat in een vreemd pakhuis'. Verreweg het best aangepast aan de heterogene Surinaamse maatschappij zijn de jongere Javanen, die zijn geboren en opgegroeid, hetzij in de stad Paramaribo, hetzij in een der bauxietcentra. Zij kennen de hen omringende maatschappij waarin de concurrentie-strijd om de maatschappelijke posities zo duidelijk naar voren komt veel beter dan hun mede-Javanen in de districten en kunnen er zich daardoor beter tegen teweer stellen.
Onder deze jongere Javanen vinden we ook veelal de mensen die door goede schoolopleiding een redelijke maatschappelijke positie hebben verworven en die dan ook vaak als voortrekkers van de Javaanse groep optreden, zowel op sociaal als op politiek terrein. Een aantal van hen studeren momenteel zelfs in Nederland in verschillende studierichtingen.
De Javaanse samenleving in Suriname vertoont dus momenteel een duidelijke ontwikkeling, die zich vooral manifesteert in Paramaribo en in de bauxietcentra. Maar ook in de districten – behalve het Commewijne-district ook Nickerie, Coronie, Saramacca en Suriname-district – doen zich verschuivingen voor. Toch blijven deze districten vooralsnog plaatsen, waar veel van het oude Javaanse cultuur-bezit nog steeds bewaard is gebleven. 6.5.'63

Chinese bevolkingsgroep

In 1863 werd de slavernij in Suriname afgeschaft. Met deze emancipatie in zicht, zocht de toenmalige Nederlandse regering naar andere arbeidskrachten voor de plantages. Dit was de reden van de aankomst van de eerste Chinezen in 1853 en wel uit Java, een eiland van het voormalig Nederlands-Oost-Indië. Deze eerste groep Chinese immigranten werd tewerkgesteld op de plantage Catharina Sophia in het district Saramacca. In 1858 volgde een tweede groep uit Macao en in 1868 een derde uit Hong Kong.
Door een verbod van de Chinese regering en van de Portugese overheid kwam een einde aan deze weinig omvangrijke immigratie van Chinezen in Suriname. Thans wonen er in Suriname naar schatting ongeveer 6000 Chinezen, die voornamelijk winkelier van beroep zijn. Een groot aantal hiervan is rechtstreeks uit China en uit het Caribisch gebied naar Suriname toegekomen na de tweede Wereldoorlog. Door de veranderde politieke omstandigheden in China werden zij door familieleden in Suriname binnengehaald en aan werk geholpen.
Een andere verklaring voor de relatief grote groep Chinezen in Suriname is het feit dat zij door bemiddeling van bepaalde organisaties in Hong Kong en Suriname, door middel van brief en foto een Chinese bruid kunnen kiezen en deze laten overkomen naar Suriname. Dit gebeurde tot voor kort nog heel vaak.

kleinhandel

Om een betrouwbaar beeld van de Chinezen in Suriname te geven is het goed te vermelden, dat zij voor de landbouw ongeschikt bleken, maar daartegenover zeer intelligent de kleinhandel in Suriname beheersen. Uit de grote groep kleinhandelaren ontwikkelde zich een kleine groep grossiers, die op belangrijke punten in de stad Paramaribo en in de wooncentra in de afgelegen districten panden opkochten of huurden. Een Chinese familie of kennis kreeg dan van zijn patroon de hele inrichting en voorraad op rekening en moest iedere week of maand de grossiersrekening komen aflossen. Na verloop van een aantal jaren mag hij het pand opkopen van zijn patroon en is hij veel vrijer met het doen van zijn inkopen. Toch zal hij, niet zelden, uit dankbaarheid dezelfde grossier behouden.
De Chinese winkel in Suriname is op dezelfde wijze ingericht als de zgn. toko van de Chinese winkeliers in Indonesië. Men kan in de winkel vanaf een broodje kaas en een flinke borrel tot een complete bromfiets kopen.
Een andere hulp voor het behoud van hun plaats in de kleinhandel was de Chinese vereniging voor de handel, de 'Kong Ngie Tong Sang', die veel baanbrekend werk heeft verricht voor de geregelde en voordelige handel met soortgelijke Chinese handelsorganisaties overzee. Hoewel de Chinezen nog steeds een vooraanstaande plaats in de kleinhandel innemen in Suriname, bestaat de indruk dat zij stapsgewijs worden verdrongen door een even economisch aangelegde bevolkingsgroep namelijk de oude buur uit Azië, de Hindostanen.

onderwijs

Het onderwijs bij de Chinezen staat op zeer hoog peil en vergeleken met de andere bevolkings-

Chinese draak. (foto Sticusa)

Modeshow tijdens Jaarbeurs in Paramaribo.

groepen telt zij relatief meer geschoolden en academisch afgestudeerde krachten. Dit is onder andere het gevolg van het vroege inzicht van de Chinezen om onderwijs aan hun kinderen te geven. Dit inzicht werd vaak duidelijker gemaakt door hun christelijke voorgangers. Een groot aantal Chinezen in Suriname is in de loop van de jaren overgestapt van de leer van Confucius naar de katholieke of de protestantse kerk.

De jongere Chinezen tonen een bijzondere belangstelling voor integratie in de Surinaamse samenleving. Dit kan niet worden gezegd van de ouderen die door hun nogal sterke banden met de Chinese cultuur, krampachtig de eigen identiteit van deze bevolkingsgroep proberen te behouden. De uitgangswereld van deze oudere Chinezen is een mannenmaatschappij. De mannen gaan in grote groepen matjokken, een soort gokspel waarbij vaak zeer hoge inzetten worden gedaan. De vrouwen hebben nog steeds een ondergeschikte positie in het leven van de man. De voorkeur van de man gaat natuurlijk uit naar een bezoek aan een van de Chinese verenigingen 'Kau Min Tang', 'Chung Fa Foei Kong' of 'Kong Ngie Tong Sang'.

Zij hebben hun eigen Chinese bejaardentehuis en hun eigen Chinese begraafplaats, de Fa Tjauw Koeng Sang in Paramaribo. De jongeren zijn zoals eerder gezegd open voor westerse normen en organiseren hun eigen feestjes waarbij op westerse muziek wordt gedanst.

Zij hebben ook kleine jeugdverenigingen en ontmoeten elkaar vaak in het clubgebouw van het zwembad De Witte Lotus, een zeer modern en goed opgezet openlucht zwembad van de gelijk-

Chinese winkel in Paramaribo.

Chinese souvenirswinkel in Paramaribo.

Gebouwen van Chinese verenigingen. (foto Sticusa)

namige zwemvereniging. Bekend is ook het veel gevraagde Chinese eten.

feestviering

De wijze van viering van de jaarwisseling in de Surinaamse samenleving heeft dit land met een sprookjesachtig stuk cultuur verrijkt. Vrijwel de gehele Surinaamse bevolking doet er nu aan mee. De jaarwisseling is in tegenstelling tot Nederland niet een kwestie van oliebollen en vliegende keukenmeiden, maar een donderend en knetterend geraas van vuurwerk, dat voor honderdduizenden guldens de lucht ingaat.
Tenslotte mag vermeld worden dat de Chinese bevolkingsgroep in Suriname tot een van de meest verdraagzame en relatief beter ontwikkelde bevolkingsgroepen van Suriname behoort. Zij heeft een stevige greep op de kleinhandel in Suriname maar er zijn tendenzen dat de jongeren deze positie zullen opgeven voor een zogenaamde prestige-baan als dokter, advocaat, onderwijzer of ambtenaar. Hoewel de roep om integratie van de Surinaamse samenleving mogelijk eerst de kleinere bevolkingsgroepen zal omvatten, is het te hopen dat de sprookjesachtige Chinese feesten, de uitstekende kookrecepten en de verdraagzaamheid van deze bevolkingsgroep voor lange tijd haar positieve bijdrage zal kunnen leveren bij de groei van de Surinamers tot één natie. 11.11.'68

herkomst van de Joden

Op het punt, waar de vijftiende eeuw in de zestiende overgaat, begint de geschiedenis van de Joden in Amerika, waarvan die van de Joden in Suriname en op de Nederlandse Antillen een belangrijk hoofdstuk vormt. In 1492 namelijk werden zij van het Iberisch schiereiland verdreven. Daar hadden zij zich, minachting en vervolging ten spijt, lang weten te handhaven. Vele Joodse families waren er tot rijkdom gekomen, andere droegen in belangrijke mate bij tot het wetenschappelijk denken van hun dagen. Maar de ijver van de Spaanse vorsten voor het katholieke geloof maakte Moslim en Israëliet gelijkelijk tot een minderwaardig mensensoort. Het baatte niet of velen van deze laatsten voor de schijn het christendom aannamen. Deze Sefardische Jodengroep, zo genoemd naar de aanduiding in de volkentafel van Genesis 10, vestigde zich onder meer in de nieuw ontdekte Spaanse koloniën in Amerika. Niet dat dit eenvoudig was. Daar gold voor de Joden een koninklijk verbod dit gebied te betreden. Maar het nieuwe land behoefde kolonisten en met de verbodsbepalingen namen de Spaanse bestuurders het niet te nauw. Toen hun aantal toenam verwekte de wetenschap van hun aanwezigheid toch wel enige onrust onder de ijveraars voor het geloof. Vooral gedurende de regering van de bij ons al evenmin populaire Philips II strekte de inquisitie haar lange arm uit naar de koloniën.

Al in 1575 vond er in Mexico een 'auto da fé' plaats. Een bijzonder zwart jaar voor de Joden in de Nieuwe Wereld moet wel het jaar 1639 zijn geweest. Niet minder dan 63 Joden werden in Perú voor het tribunaal gedaagd. Tien van hen werden verbrand. Daaronder bevonden zich de beroemde arts-dichter en filosoof Francisco Maldonado da Silva en de rijkste man van Perú, Manuel Battista Perez, van wie de inquisitie meer dan één miljoen pesos confiskeerde.

Brazilië

In het aan Portugal toebehorende Brazilië lag de zaak gunstiger. Dit gebied, waarvan de Portugese regering het belang nauwelijks wist te schatten, gold als een deportatieoord voor misdadigers en vrouwen van slechte zeden. Bij gebrek aan volwaardige christenkolonisten was dit land goed genoeg om tevens Joden op te nemen. Het waren de Joden, die met de suikercultuur, die zij voorheen bedreven op Madeira en op de Canarische eilanden, dit Portugese gewest tot bloei brachten. Welke maatregelen ook in Brazilië tegen hen werden genomen, bij de komst van de Hollanders behoorden de Joodse planters tot de meest welvarende van de kolonie. Die komst kwam niet ongelegen. Voor de vervolgde Jood gold Amsterdam, waar hun geloofsgenoten een onbekend grote mate van vrijheid werd gelaten en hun religieuze overtuiging niets in de weg gelegd als 'een vaste Arke in de nieuwe Zondvloed'.

Hoe veelvuldig komen Joodse figuren voor op de schilderijen van Rembrandt. Beschermde later Johan de Witt een Baruch d'Espinoza niet tegen zijn eigen geloofsgenoten? Onder Johan Maurits van Nassaus' verlicht bestuur behielden de Joodse kolonisten niet slechts hun vrijheid, maar zij konden die verder ontplooien.

Onze aandacht richt zich nu echter op de gebie-

den, die men tezamen bracht onder één noemer, de zgn. Wilde Kust, waarvan het huidige Suriname deel uitmaakte. Het jaar 1654 waarin Recife viel en Nederlands Brazilië ophield te bestaan, zou een keerpunt worden in de geschiedenis van de Joden in de Nieuwe Wereld, want een groot deel van deze nijvere kolonisten verliet met de Hollanders Brazilië om de wrekende hand van de Portugezen te ontgaan.

Essequibo

Tot de Franse revolutie bezaten de Hollanders, behalve de in het al genoemde jaar 1654 verloren kolonie Nieuw Holland, op de Wilde Kust Berbice, Demarary en Essequibo, waaraan gedurende de Tweede Engelse oorlog van 1665 tot 1667 door de Zeeuwse admiraal Abraham Crijnszoon Suriname werd toegevoegd. Naar deze gebieden verplaatsten de Joodse kolonisten uit Brazilië hun werkterrein. Vooral in het gebied van Essequibo, dat onder beheer stond van de Zeeuwse Kamers van de Westindische Compagnie scheen hun voorspoed te wachten. Een jaar na hun aankomst daar gaf een der Joodse planters als zijn oordeel te kennen, dat dit gebied, nog beter dan Nieuw Holland, zich leende voor de suikerteelt. Een tijdgenoot sprak over Essequibo als over de meest bloeiende Nederlandse kolonie in de Nieuwe Wereld. Helaas was ook aan deze Joodse vestiging geen lang leven beschoren. Gedurende de Tweede Engelse Oorlog veroverden de Engelsen er het fort Nieuw Middelburg en verwoestten alle plantages in de omgeving daarvan. Weer moesten de kolonisten opbreken. Zij trokken naar Suriname. Bij hen sloot zich een aantal Joden aan, die zich aanvankelijk hadden neergezet in Cayenne en bovendien een groep uit Europa, die in Livorno was scheep gegaan. Op dat moment was Suriname nog Engels bezit. De gouverneur, weinig op Joden gesteld, achtte de suikercultuur voor zijn bestuursgebied een zoet vooruitzicht en nam de mensen op de koop toe. Hun werd burgerrecht en vrijheid van godsdienst toegezegd.

Suriname

Hoewel na de oorlog Essequibo zich geleidelijk herstelde, voelden de Joodse planters er niets voor naar dit gebied terug te keren. In Suriname namen zij in getal toe. Hun welvaart steeg, op grond waarvan zij de Westindische Compagnie eisen durfden stellen. Zij vroegen – en verkregen – het recht huwelijken te sluiten volgens de eigen Mozaïsche ritus. Ook verwierven zij zelfbeschikkingsrecht op godsdienstig terrein. In de Savanne, de plaats, waar de eerstaangekomenen zich gevestigd en hun kerkgebouw opgericht hadden, verrees spoedig een grotere synagoge. De eerste was te klein geworden. Hier vormde zich het brandpunt van de Joodse gemeenschap in Suriname, alhoewel een deel zich later, op grond van de toegelaten vrije handel, die andere welvaartskansen bood, in Paramaribo vestigde. Sedert 1830 is deze woonstee in de Savanne verlaten, maar nog heden vormt de ruïne van de oude synagoge en het kerkhof, rijk aan prachtige grafstenen, er het merkwaardige monument van het eerste verblijf der Joden in Suriname.
Suriname werd een bloeiende kolonie, vooral na de Vrede van Utrecht, in 1715, die een einde maakte aan de Spaanse Successieoorlog. Was in die dagen de Verenigde Oostindische Compagnie reeds over haar stralend hoogtepunt heen, alhoewel nog een machtig lichaam, in de West deed de ontwikkeling menig Hollands koopmanshart sneller kloppen. In 1780 – slechts vijftien jaar voor de smadelijke ondergang van de eens zo trotse Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, telde Suriname niet minder dan 500 grote plantages, waarop 75.000 werknemers. Het voornaamste produkt was de suiker, hier gebracht door de eerste Joodse planters, maar daarbij

voegde zich geleidelijk de teelt van cacao, katoen en koffie.

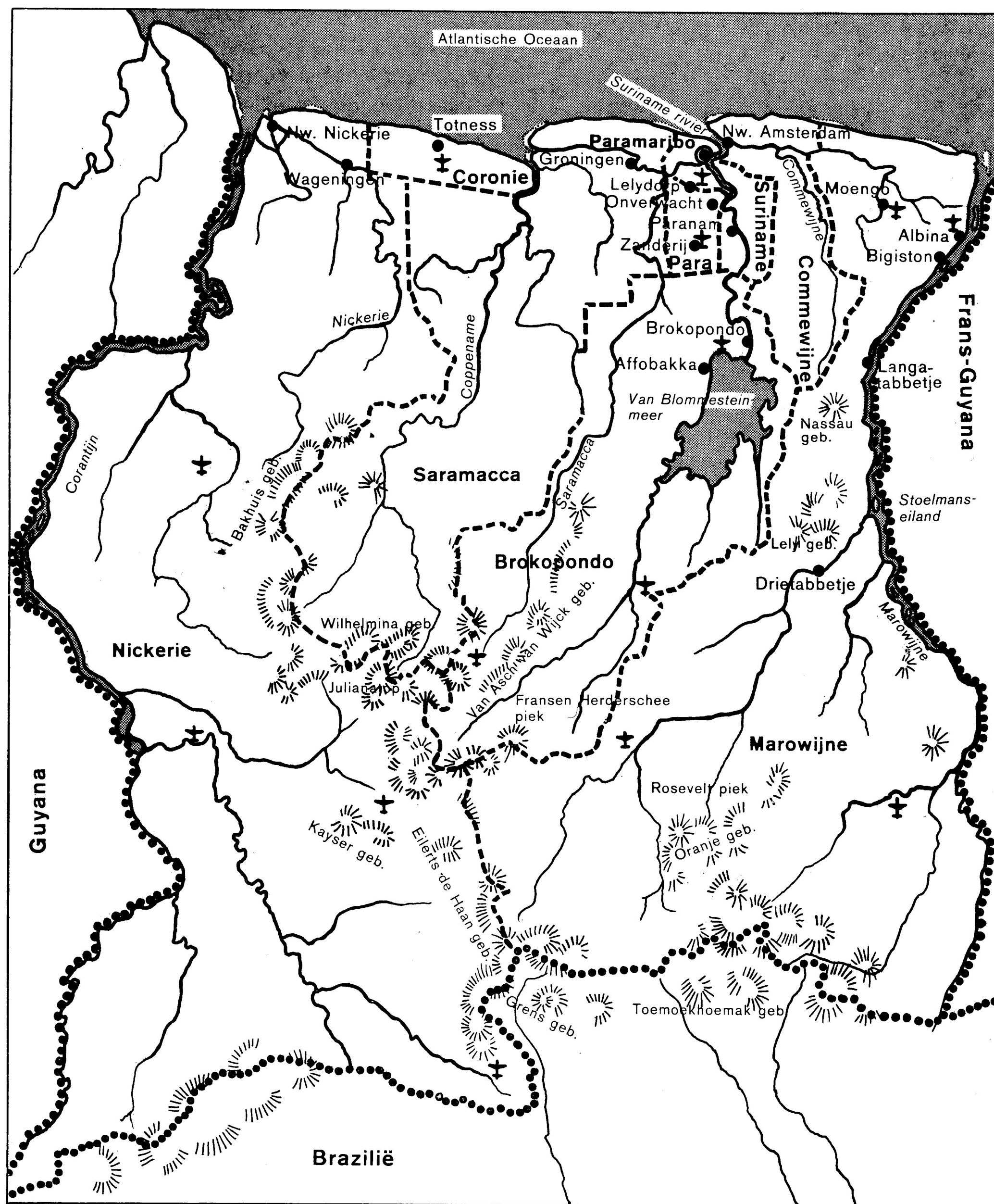
taal

De beschrijving van dit beginstadium van deze Joodse kolonisaties mag niet afgesloten worden zonder te vermelden, dat het Portugees zich onder hen nog lang als omgangstaal handhaafde en dat hun kerkadministratie in die taal werd gevoerd. Omstreeks 1770 had Paramaribo een Portugees-Joodse schouwburg, waar in de Portugese taal werd gespeeld. Het is deze kleine elitegemeenschap, die in de vroege periode van Suriname's ontwikkeling de lamp van de beschaving, die zij uit Zuid-Europa had overgebracht naar de Nieuwe Wereld, brandende heeft gehouden. Nog herinneren hun namen aan hun herkomst, maar in het conglomeraat van Suriname's bevolking levert deze bevolkingsgroep, die ook alle ups en downs van de nationale geschiedenis meemaakte en zo geheel Surinaams werd een wezenlijke bijdrage tot de welvaart van dit jonge land in ontplooiing. 7.2.'66

bevolkingscijfers

Per 31 december 1967 telde de bevolking naar schatting totaal 369.000 bewoners; per 31 maart 1964 telde de bevolking totaal 324.211 bewoners te verdelen in

Creolen	114.961
Hindostanen	112.633
Indonesiërs	48.463
Indianen	2.979
Chinezen	5.339
Europeanen	4.322
Bosnegers in stamverband	27.698
Indianen in stamverband	4.308
overige	2.986
onbekend (landaard)	522

Atlantische Oceaan
Suriname rivier
Nw. Nickerie
Totness
Paramaribo
Nw. Amsterdam
Groningen
Wageningen
Coronie
Lelydorp
Onverwacht
Paranam
Zanderij
Para
Suriname
Commewijne
Moengo
Albina
Bigiston
Frans-Guyana
Nickerie
Coppename
Brokopondo
Affobakka
Van Blommestein-meer
Langa-tabbetje
Nassau geb.
Corantijn
Bakhuis geb.
Saramacca
Stoelmans-eiland
Lely geb.
Drietabbetje
Wilhelmina geb.
Van Asch van Wijck geb.
Marowijne
Julianatop
Fransen Herderschee piek
Guyana
Rosevelt piek
Oranje geb.
Kayser geb.
Eilerts de Haan geb.
Toemoekhoemak geb.
Grens geb.
Brazilië
landsgrens
districtsgrens
gebergten
rivieren
0 25 50 km
Suriname
vliegvelden
plaatsen en nederzettingen

In de uitgave 'Schakels' zijn o.m. verschenen de nummers:

S 38	mens en religie in Suriname
S 40	Suriname, zijn bossen, savannen, rivieren en polders
S 58	het Brokopondoprojekt in Suriname
S 62/NA 45	landbouw en veeteelt in Suriname en de Nederlandse Antillen
S 64	natuurbescherming, savannen, palmen, insektenwereld en zeekoeien in Suriname
S 65/NA 49	defensie van Suriname en de Nederlandse Antillen
S 68	districten van Suriname
S 69	publiciteitsmedia in Suriname
S 70	bewoners van het binnenland van Suriname
NA 44	Nederlandse Antillen, Bovenwindse eilanden
NA 48	de economische ontwikkeling van de Nederlandse Antillen
NA 51	Nederlandse Antillen; natuurbescherming, cactussen en vetplanten, caribisch marien biologisch instituut, zeeflora en -fauna
NA 52	muziek in de Nederlandse Antillen
NA 53	folklore in de Nederlandse Antillen
NA 54	oude bouwwerken in de Nederlandse Antillen

Voorts zijn verschenen:

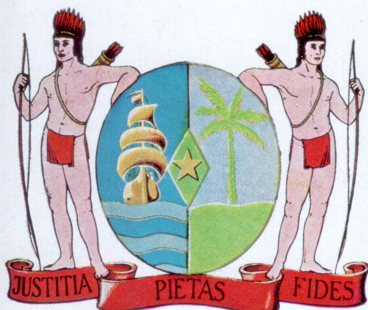
- fotomapjes en kaartjes van Suriname en de Nederlandse Antillen,
- de rechtsorde in het Koninkrijk der Nederlanden,
- Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden,
- tien jaar Statuut 1954–1964,
- de eilandenregeling Nederlandse Antillen met toelichting,
- Holland Herald, Netherlands Antilles, Special Issue,
- Holland Herald, Suriname, Special Issue,
- Gebruik van elektrische apparaten en gastoestellen voor huishoudelijke doeleinden in Suriname en de Nederlandse Antillen.

Deze uitgaven zijn, voorzover voorradig, gratis verkrijgbaar bij het **Bureau Voorlichting van het Kabinet van de Vice-Minister-President, Plein 1, Den Haag (Postbus 115), tel. 070–624881.**
Een abonnement op 'Schakels' (verschijning ongeveer 6 keer per jaar) is geheel gratis en kan bij genoemd adres worden aangevraagd.
Ook in de meeste bibliotheken in Nederland zijn 'Schakels' en andere uitgaven van het Kabinet van de Vice-Minister-President over Suriname en de Nederlandse Antillen aanwezig.
Voorlichting over Suriname en de Nederlandse Antillen wordt wekelijks iedere maandag (17.20 u.-17.30 u.) en dinsdag (17.00 u.-17.10 u.) via radio Hilversum gegeven.

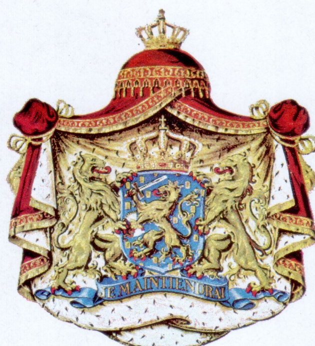
Jaargang 1969 S 71

De foto's zijn afkomstig van het Koninklijk Instituut voor de Tropen, tenzij anders is vermeld.

Omslag: Markttafereel in Paramaribo.

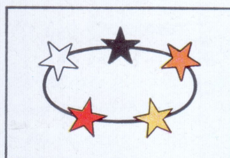
Suriname

Wapen H.M. de Koningin
tevens rijkswapen

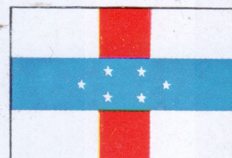
Nederlandse Antillen

Suriname

Nederland

Nederlandse Antillen

Koninkrijk der Nederlanden

Vormgeving: Staatsdrukkerij / 's-Gravenhage
Druk: nv Drukkerij Dijkman / 's-Gravenhage

920635*-57